

Internationella arenor för utbildnings- vetenskaper

– om forskarorganisationer,
vetenskapliga tidskrifter
och överstatliga organisationer

Internationella arenor för utbildnings- vetenskaper

– om forskarorganisationer,
vetenskapliga tidskrifter och
överstatliga organisationer

Sverker Lindblad, Göteborgs universitet

Dag Kyndel, Uppsala universitet

Lena Larson, Uppsala universitet

Internationella arenor för utbildningsvetenskaper
– om forskarorganisationer, vetenskapliga tidskrifter och överstatliga
organisationer

Vetenskapsrådet
(The Swedish Research Council)
103 78 Stockholm

© Vetenskapsrådet
ISBN 91-7307-056-4
ISSN 1651-7350

Omslag: ORD&FORM AB, Uppsala 2004
Produktion: ORD&FORM AB, Uppsala 2004

Förord

Utbildningsvetenskapliga kommittén startade sin verksamhet i mars 2001. Uppdraget är att främja forskning av hög vetenskaplig kvalitet med relevans för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Det innebär forskning om lärande, kunskapsbildning, utbildning och undervisning. På samma sätt som övriga Vetenskapsrådet har kommittén även i uppgift att behandla forskningspolitiska frågor och arbeta med forskningsinformation.

Kommittén fördelar medel till forskningsprojekt och forskarskolor. Utöver detta stöder kommittén även forskarnätverk, arrangerar konferenser och delar ut resebidrag för att stimulera internationellt utbyte mellan forskare. Kommittén har även initierat olika översikter och kartläggningar.

För att stimulera till diskussion om det utbildningsvetenskapliga området och dess fortsatta utveckling har kommittén bett några forskare att belysa olika teman med anknytning till kommitténs uppdrag.

I denna rapport beskriver professor Sverker Lindblad, Göteborgs universitet, 1:e bibliotekarie Dag Kyndel och projektadministratör Lena Larson, båda Uppsala universitet, internationella arenor för utbildningsvetenskaper. I fokus är forskarorganisationer och deras verksamheter, internationella vetenskapliga tidskrifter och överinternationella organisationer. Författarna kartlägger vilka kategorier och distinktioner dessa arenor vilar på och hur de på olika sätt definierar utbildningsvetenskaper. Arbetet avslutas med en diskussion om olika slags internationella arenor för utbildningsvetenskaper och innebörden av detta för svensk utbildningsvetenskaplig forskning.

Stockholm i juni 2004

Tjia Torpe
Ordförande

Berit Askling
Huvudsekreterare

Innehållsförteckning

Inledning	7
Uppdraget och dess bakgrund	8
Utgångspunkter	10
Perspektiv	10
Ansats	11
Frågor .	16
Berättelser om utbildningsvetenskaper	18
USA	18
Frankrike och Tyskland	19
Sverige	21
Avslutande kommentarer	22
Viktiga internationella arenor för utbildningsvetenskaper	23
Forskningsorganisationer	24
AERA: American Educational Research Association	26
EARLI: European Association of Research on Learning and Instruction	29
EERA: European Educational Research Association	31
Avslutande kommentarer	33
NFPF: Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning	33
CIES: Comparative and International Education Society	35
ISCHE: International Standing Conference on the History of Education	36
ISATT: International Study Association on Teachers and Teaching	37
ESREA: European Society for Research on the Education of Adults	39
TNTEE: Thematic Network on Teacher Education in Europe	40
OMEP: World Organisation for Early Childhood Education	40
Distinktioner mellan utbildningsvetenskaplig verksamhet inom forskningsorganisationer	41
Objekt, profession och akademi vid beteckning av forskningsområde	42
Avslutande kommentar	44
Internationella publikationer	46
Utbildningsvetenskapliga tidskrifter	47
Svenska forskare i internationella tidskrifter	51
Orter och författare	53

Internationell publicering och disciplinär tillhörighet.....	54
Avslutande kommentarer	55
Överstatliga organisationer	57
OECD.....	57
EU och vägen mot en europeisk forskningsintegrering.....	59
Avslutande kommentarer	66
Sammanfattning och diskussion	67
Forskningsorganisationer	67
Tidskrifter	69
Överstatliga organisationer	71
Organisering av utbildningsvetenskaper på internationella arenor.....	72
Svensk utbildningsvetenskaplig forskning på internationella arenor.....	73
Strategiska överväganden	74
Avslutande kommentar.....	76
Referenser.....	78
Bilagor	80
Bilaga 1: Utbildningsvetenskapliga forskningsorganisationer eller organisationer med utbildningsvetenskaplig forskning.....	80
Bilaga 2: Tidskrifter	83

Inledning

I denna rapport ligger fokus på internationella arenor för utbildningsvetenskaper, dvs. de mötesplatser som forskarorganisationer skapar, internationell vetenskaplig publicering, och sådana överstatliga organisationer som har forskning om utbildning på sin agenda. Det finns åtminstone tre skäl för att skapa sig en bild av dessa arenor.

Ett första skäl är den inhemska diskussionen om utbildningsvetenskaper och möjligheterna att dra nytta av internationella erfarenheter för att utveckla utbildningsvetenskaplig forskning på olika sätt. Utbildningsvetenskaper har olika utformning och inriktning i olika nationella sammanhang, vilket också bör visa sig då denna forskning presenteras eller diskuteras internationellt. Genom att studera internationella arenor för utbildningsvetenskaper kan vi i Sverige också få en klarare bild av vad utbildningsvetenskaper kan vara på ett mer förutsättningslöst plan.

Ett andra skäl är att internationellt forskningsutbyte ofta ses som en avgörande faktor för vetenskaplig utveckling. Genom att på olika sätt ta del av vad som händer på olika internationella arenor kan man ta del av olika ståndpunkter och argument och därmed också utveckla vetenskapligt kunnande och kompetens.

Det tredje skälet till att delta på internationella arenor är att det kan bidra till att, direkt eller indirekt, styra forskning genom de trender, perspektivtaganden och prioriteringar som görs där, och som också ofta vandrar runt och etableras i andra sammanhang. De internationella arenorna blir då en relevant kontext för vad som händer i Sverige och är därför viktiga att lära känna. I stort sett saknas emellertid en mer samlad bild av dessa arenor och av hur svensk utbildningsvetenskaplig forskning återfinns där.¹

¹ Uppdraget från UVK var som följer: *Den undersökning, som detta uppdrag innefattar, syftar till att ge en beskrivning hur utbildningsvetenskaper som forskningsområde framträder i internationella sammanhang samt att med en sådan beskrivning som grund göra en översiktlig jämförelse mellan svensk utbildningsvetenskaplig forskning och likartade verksamheter internationellt och transnationellt. Uppdraget begränsas till att avse den utbildningsvetenskapliga forskningens arenor (organisationer och konferenser m m) och publikationer. Undersökningen skall inriktas mot att beskriva a) hur utbildningsvetenskap eller utbildningsvetenskaper organiseras och bedrivs på olika arenor, b) på vilket sätt svensk utbildningsvetenskaplig forskning återfinns på och utnyttjar sig av dessa arenor. Till detta fogas att uppdraget ses mot bakgrund av UVKs uppgift av regeringen att främja svensk utbildningsvetenskaplig forskning av god kvalitet som bedrivs i anslutning till lärarutbildning.*

Därför har vi undersökt sådana arenor och eventuella insatser från svenskt håll. I fokus är forskarorganisationer och deras verksamheter, internationella vetenskapliga tidskrifter och överinternationella organisationer. Vi försöker beskriva olika arenor och deras omfattning och inriktning. Vidare försöker vi kartlägga vilka kategorier och distinktioner dessa arenor vilar på och som på olika sätt definierar utbildningsvetenskaper. Arbetet avslutas med en diskussion om olika slags internationella arenor för utbildningsvetenskaper och innebörden av detta för svensk utbildningsvetenskaplig forskning.²

Uppdraget och dess bakgrund

Det ingår i den utbildningsvetenskapliga kommitténs uppdrag att orientera och informera sig om utbildningsvetenskap i internationella sammanhang. Det är viktigt dels för att se vilka möjligheter som öppnar sig för svensk utbildningsvetenskaplig forskning, dels för att begrunda vilka strömningar som gör sig gällande på olika internationella arenor, och vad detta kan få för konsekvenser för svensk forskning och forskningspolitik. En annan aspekt är relationerna mellan å ena sidan internationella arenor och forskningspolitiska aktörer och å andra sidan vad som händer i Sverige beträffande olika strömningar av utbildningspolitisk art. Då kan man se att det som händer på olika internationella arenor får konsekvenser för svensk utbildning och då också för svensk utbildningsvetenskaplig forskning.

Internationella arenor som vetenskapliga tidskrifter och internationella forskarmöten ses generellt som en viktig faktor för att man skall kunna bedöma och utveckla vetenskaplig verksamhet. Under det senaste decenniet har betydelsen av dessa arenor betonats allt starkare. Frågor om forskningens internationalisering har därför blivit allt viktigare i Sverige. Internationella strömningar och tendenser slår igenom på olika nationella arenor och i diskurser. Men det svenska forskarsamhället förväntas också alltmer agera på internationella arenor. Hit hör numera inte bara de traditionella uppgifterna att publicera sig internationellt och delta i olika slags forskningssamarbete. Under senare år har olika överstatliga organisationer alltmer trätt in på forskningsarenor som kunskapsproducenter och som stöd för eller upphandlare av forskningsinsatser. Man kan

² Tack till Christopher M. Clark, Jonas Emanuelsson, K-G Hammarlund, Edwin Keiner, Judith Warren Little, Milbrey Wallin McLaughlin, Leslie Siskin, Ciuran Sugrue, Martin Lawn, Rita Foss Fridlitzius och många andra som jag diskuterat detta arbete med på olika sätt eller som lämnat synpunkter och kommentarer.

säga att internationaliseringen inneburit att forskningen till sina traditionella finansiärer fått nya internationellt baserade patroner.³ Ett intressant exempel är EU:s forskningsfinansiering och arbete med att bygga upp en integrerad europeisk forskningsverksamhet. I sin förlängning innebär troligen sådan internationell verksamhet att skola och utbildning som fenomen kommer att definieras annorlunda genom utbyten av idéer, erfarenheter och kunskaper.⁴

När vi behandlar internationella perspektiv på utbildningsvetenskaper är det för att internationella erfarenheter kan berika den svenska diskursen. Samtidigt har dessa perspektiv en specifikt svensk innebörd. Det hör ihop med bildandet av ett särskilt utbildningsvetenskapligt vetenskapsområde och med ökade krav på professions- eller lärarutbildningsrelevant forskning.

Vårt arbete är i stora stycken en kartläggning, – ett försök att rita kartor – över internationella arenor för utbildningsvetenskaper. Vi har också försökt att visa hur olika arenor ser ut och vad de innehåller, så att andra kan använda arbetet för att orientera sig på dessa arenor. Därför är framställningen ibland mer detaljerad än översiktlig, vilket kräver att läsaren kan växla läsart mellan avsnitt som innehåller mer resonemang och avsnitt som är mer av översiktlig listning av fenomen inom de utbildningsvetenskapliga arenorna.

³ Jämför patronbegreppet hos Liedman (1989).

⁴ Utifrån Ian Hackings (1999) arbete om social konstruktionism och dynamisk nominalism kan man se forskning som en del av de omständigheter som sammantaget formar samhälleliga fenomen som skola och utbildning.

Utgångspunkter

Perspektiv

Man kan urskilja två olika perspektiv på vetenskaplig verksamhet och vetenskapliga discipliner.

- Ett personbaserat perspektiv: Vetenskaplig verksamhet kan definieras personbaserat, som enskilda aktörers verksamheter inom ett visst område. Vi får då berättelser om framgång och misslyckanden och om hjältar som utforskar territorier och drar deras gränser.
- Ett disciplineringssteoretiskt perspektiv: Alternativet till en personbaserad definition är av praktiskt konstruktiv art, där vetenskaplig verksamhet identifieras av aktörer och institutioner som på olika sätt försöker bestämma dess inriktning och karaktär.

Kritik av studier ur ett personbaserat perspektiv finner vi i vetenskapshistoriska och vetenskapssociologiska arbeten, t.ex. hos Björn Wittrock, Johan Heilbron och Lars Magnusson (1998) som studerar samhällsvetenskaperna och modernitetens bildande. De skriver:

The past decades have witnessed a widespread dissatisfaction with the traditional modes of historical reconstruction. It is now widely admitted that traditional textbook history suffers from anachronisms and whiggishness, displays all sorts of disciplinary biases and lacks truly historical scholarship as well as proper social sociological understanding. (a.a., s 5)

Studier som undersöker och analyserar hur vetenskapliga discipliner skapas och omvandlas i ett socialt och historiskt sammanhang kan vi säga är studier ur ett disciplineringssteoretiskt perspektiv (jfr Wagner & Wittrock, 1993). Det är ett sådant perspektiv vi anlägger här. Samtidigt vill vi betona att vi inom ramen för det aktuella uppdraget utnyttjar perspektivet för att se frågor och problem som kräver större insatser än vi kan åstadkomma här. Det disciplineringssteoretiska perspektivet har en mer utpekande än en systematiskt intrainande funktion. Berättelser om vetenskap ställs ur detta perspektiv inför samma krav som ställs på forskning som sådan om mänsklig och samhällelig aktivitet. Kraven stämmer väl med kravet på reflexivitet inom forskning, som bygger på intrainande analyser av det sammanhang och de ståndpunkter som är grunden för vetenskapligt arbete (jfr Bourdieu & Wacquant, 1992).

Utbildningsvetenskaplig forskning ses här inte som en akademisk disciplin. Den ses som ett disciplinärt fält som kan formas på olika sätt, beroende på samhälleliga förutsättningar, olika aktörers ambitioner och strategier och ibland rena

tillfälligheter. Det finns alltså ingen utbildningsvetenskap som disciplin som kan kräva ensamrätt på utbildningsvetenskapliga studier. Däremot kan olika discipliner vara av utbildningsvetenskaplig relevans och på olika sätt utveckla kunskap om utbildningsfrågor. Det förhållandet kan bli ytterst påtagligt när man skall agera på olika internationella arenor för utbildningsvetenskaper. Ur ett disciplineringssteoretiskt perspektiv ses nämligen olika sätt att definiera utbildning och utbildningsvetenskaper som kontextuellt bestämda. Det är i stor utsträckning omständigheterna som styr hur ett fenomen avgränsas och vetenskaplig verksamhet byggs upp. Internationella utbildningsvetenskapliga arenor blir då fält där produkter från sådana omständigheter bryts mot varandra.

Ansats

Hur skall man då beskriva och analysera internationella arenor? Ur ett disciplineringssteoretiskt perspektiv är vetenskapligt arbete en praktisk verksamhet där aktörer med olika resurser och intressen handlar såväl strategiskt som taktiskt. Det får avgörande konsekvenser för hur olika vetenskapliga områden formas och förändras. Det finns alltså ett påtagligt samspel mellan praktiska omständigheter för vetenskaplig verksamhet och de vetenskapliga resultaten. Därför är det viktigt med ett historiskt, empiriskt perspektiv på discipliners utformning och förändring.

För att orientera sig på internationella arenor blir frågor om skilda kontexter för vetenskaplig verksamhet och om olika vetenskapliga kategoriseringar och distinktioner viktiga. Vilka kategorier och distinktioner brukas och vilken innebörd har de för arenan i fråga? Utbildningsvetenskaplig forskning i Europa uppvisade därvidlag rejäla skillnader vid en serie europeiska symposier som vi genomförde inom European Educational Research Association (Lindblad & Mulder, 1999). I olika länder brukades såväl olika kategorier som olika sätt att organisera utbildningsvetenskap. Samtidigt finns det en viss samstämmighet i utvecklingen av utbildningsvetenskaper i olika europeiska kontexter. Hofstetter & Schneuwly (1999, s 23) kommenterar detta förhållande som följer:

Besides observing heterogeneity – which by the way is as much a treasure as a weakness – the participants at the symposium could also note elements of convergence in the field. The best example is the parallels of the principal periods of the global evolution of educational research during the last hundred years. In many countries, pedagogy is installed in universities at the end and the very beginning of the century, generally in the same faculty as philosophy from which it emerged, and nearby the teachers who were to be educated. In the first decades of the century, the disciplinary field, though not really developing from a quantitative point of view, tended to become an empirical science at several places – sciences de l'éducation or

Erziehungswissenschaft – a science aimed at describing and analysing the educational reality in using methodologies of empirical research. In the context of the reform of school systems in the sixties, sciences of education have had their most important phase of growth, marked by the creation of many research institutions, working places and academic courses.

Vi finner en parallellitet i utvecklingen av utbildningsvetenskaper där vi kan urskilja olika faser – såväl i inriktning som i omfattning – under de senaste hundra åren.

Enligt Hofstetter & Schneuwly (2000) kan utbildningsvetenskaplig verksamhet ses som ett disciplinärt fält, där utbildning studeras av olika discipliner och där också olika professionella intressen gör sig gällande.

In our opinion, it seems interesting to make use of the concept *disciplinary* field to designate the sciences of education; we use this term mainly when we discuss its early developments and the uncertain, hazy, shifting boundaries of the sciences of education. We also use the concept to emphasize the referential plural of the sciences of education, which serves as an umbrella term for numerous fields that may, in turn, become established as disciplines. Finally, the concept is used to emphasize the close relationship of the sciences of education with practical reference fields and the professional knowledge that stem from them. (kursiv i original)

Enligt Hofstetter & Schneuwly omvandlas och förflyttas ett sådant disciplinärt fält som en följd av två inneboende spänningar. Vi kallar dem här för dilemman därför att det inte finns något enhetligt sätt att hantera dem. Det blir sammanhanget som avgör hur man handskas med dem. Dessa dilemman är en konsekvens av förhållandet till det professionella fältet och till olika akademiska discipliner som på olika sätt förhåller sig utbildningsfrågor.

För det första måste utbildningsvetenskaper hantera dilemmat mellan de samhälleliga krav, både (professionella och politiska,) som ställs å ena sidan och behovet av att erkännas inom akademien å andra sidan. I det förra fallet är det nödvändigt att arbeta för att uppnå bestämda mål. Sådana praktiska krav måste däremot sättas åt sidan för att forskningen ska vinna erkännande inom akademien med dess särskilda krav vad gäller kunskapsproduktion. Här löper man å ena sidan risken att underkastas de samhälleliga krav och de professionella intressena och å andra sidan att den vetenskapliga distansen blir så stor att utbildning ses som en fråga om tillämpning av vetenskapliga teorier. Vi kan kalla detta för ett pragmatiskt dilemma med vetenskaplig distans och samhällsrelevans som två motsatta riktmärken.

För det andra måste utbildningsvetenskaplig verksamhet hantera kraven på att integrera resultat och ansatser från olika discipliner men också verka för att skapa en egen oberoende identitet som disciplin. Här finner vi också två motsatta riktmärken; å ena sidan att hävda det ensartade med utbildning som fenomen och å andra sidan att ha andra discipliner och deras problemställningar,

ansatser och strategier som förebilder. Detta kan benämnas som ett akademiskt dilemma med fallgorpar som vetenskaplig isolering respektive underkastelse, vilka kan vara mycket svåra att ta sig ur.

Det disciplinära fältet baseras till stor del på hur aktörerna hanterar de pragmatiska respektive akademiska dilemman som föreligger under bestämda omständigheter.

Utbildningsvetenskaplig verksamhet behandlas alltså som ett disciplinärt fält som definieras av sina institutionella bas(er) och forskarkårer. Det definieras också av sina etablerade kunskapsobjekt, sina nätverk av kommunikationer, sin utbildning och träning av forskare och av olika reglerande mekanismer, regler och sociala konventioner.

I det här arbetet fokuseras vetenskapliga kommunikativa sammanhang, som publikationer och forskningsorganisationer och vetenskapliga händelser som kongresser, symposier m.m. Vi anser att sådana kommunikativa sammanhang är av vital betydelse. Det är nämligen här som ståndpunkter utmejslas och ställs mot varandra. Här prövas den inre logiken i vetenskapliga argument. Forskning som inte ingår i ett kommunikativt sammanhang saknar en viktig förutsättning för att bli vetenskaplig.

Mer specifikt är det de kommunikativa sammanhangen på olika internationella arenor som studeras här. En viktig aspekt därvid är att forskningen genomförts under olika omständigheter, som vi kan kalla lokala, nationella, eller kulturella. De påverkar vad som studeras, t.ex. olika utbildningssystem eller sätt att organisera undervisning. men också hur det studeras, dvs. vilka perspektiv som anläggs, vilka analystekniker som utnyttjas, vilka diskussioner som förs relativt olika resultat osv. Denna variation gör att man inte kan ta omständigheterna för givna, även om det händer ibland på internationella arenor.

Med tanke på de utgångspunkter vi presenterat hävdar vi att man på dessa internationella arenor finner olika ambitioner och pretentioner men också sätt att hantera olika dilemman inom det disciplinära fält som vi benämner utbildningsvetenskapligt. Hur skall man då begripa detta? Ett sätt är att söka efter de kategorier och distinktioner som används och utvecklats på arenorna ifråga, för att tala om vad som görs, och hur det görs, inom utbildningsvetenskaplig forskning. Sådana indelningar har en materiell innebörd eftersom de är verktyg som används för att strukturera arenorna och för att göra inneslutningar eller utestängningar av olika slags forskning.

Karin Fransson och Ulf P. Lundgren (2003) skiljer mellan studieobjekt och kunskapsobjekt. De menar att genomgången av olika utredningar visat:

... en komplicerad bild av forskning om utbildning å ena sidan och hur denna å andra sidan förhållit sig till lärares arbete och lärarutbildning. Ett sätt att hantera dessa relationer är att göra

en distinktion mellan kunskapsobjekt och studieobjekt. Med kunskapsobjekt menas att ett bestämt område studeras utifrån ett för detta område specifika begrepp, teorier och traditioner. Utifrån analogin med karta och territorium kan vi säga att kunskapsobjektet är den karta utifrån vilken ett visst territorium studeras. Med studieobjekt avses det territorium som studeras.⁵ Utbildningsvetenskap kan ses som beteckningen för såväl de discipliner som har utbildning som kunskapsobjekt som för de discipliner som har utbildning som studieobjekt. (s 84)

Distinktionen bygger på Törnebohms (1971) arbeten i vetenskapsteori. Det utbildningsvetenskapliga området kan ses som ett territorium, eller studieobjekt, för vetenskaplig verksamhet. Den karta som används för att undersöka det utbildningsvetenskapliga området är då kunskapsobjektet. Distinktionen skiljer alltså på det utbildningsvetenskapliga området som fenomen, dvs. som studieobjekt, och utbildningsvetenskap som vetenskaplig verksamhet, som ett kunskapsobjekt, som med begrepp, teorier och undersökningar försöker att fånga, förstå och förklara studieobjektet.

Ett enkelt sätt att förstå problemet med utbildningsvetenskap är att termen relaterar dels till studieobjekt, dels till kunskapsobjekt. Utifrån en pluralistisk vetenskapsuppfattning kan ett studieobjekt behandlas inom olika ansatser eller discipliner, t.ex. psykologi, statistik eller ekonomi. Då uppstår flera olika kunskapsobjekt utifrån samma studieobjekt. Ett annat sätt att förstå distinktionen är att se olika kunskapsobjekt som skilda representationer eller "översättningar" av det studieobjekt som är i fokus. Olika översättningar sker med olika intressen och verktyg. En viktig (strids)fråga blir då vilken översättning som uppfattas som "mest relevant" eller "mest stringent".

Vidare är studieobjektet inte något som är givet på förhand. Liksom kunskapsobjekt skapas studieobjekt med dess avgränsningar. Ett utbildningssystem är något som skapas i samhället. Och avgränsningen av ett utbildningssystem är inte självklar på något sätt. Var ska man exempelvis placera undervisning i hemmet eller utbildningsradions insatser? Samtidigt kan vi inom studieobjektet utbildningsvetenskap finna flera olika områden som kan studeras vetenskapligt, t.ex. undervisning eller styrning av utbildning.

Vi kan alltså säga att utbildningsvetenskaper utifrån kan hanteras på två komplementära sätt:

- Som *studieobjekt* med ett antal olika områden som är avgränsade på olika sätt, ofta utifrån administrativa indelningar som skolform, administration, rekrytering.
- Som *kunskapsobjekt* vilka baseras på olika idétraditioner, metoder och begrepp som på olika sätt konstituerar objektet ifråga.

⁵ Analogin är hämtad från Törnebohm, H: *Reflections on scientific research*. Göteborg: Institutionen för vetenskapsteori, Universitetet i Göteborg, 1971.

Distinktionen mellan studieobjekt och kunskapsobjekt är av central betydelse. Den håller isär karta och territorium. Den behöver enligt vår mening emellertid kompletteras med möjligheter att hantera kategoriseringar inom respektive objekt och sätt att förstå relationer mellan de båda objekten. I vårt sammanhang kan vi utnyttja distinktionen för att förstå hur de internationella arenorna struktureras, vilka kategoriseringar man använder inom arenorna för att skapa strukturer.

Sammanfattningsvis arbetar vi med utbildningsvetenskap som ett disciplinärt fält som konstitueras av de akademiska och pragmatiska dilemman som aktörer inom fältet ställs inför. I fokus är de kommunikativa sammanhang som internationella arenor utgör och som antas vara påverkade så att utbildningsfrågor förankras i såväl internationella som nationella diskurser. Struktureringen av dessa fält kan formuleras som kunskapsobjekt och studieobjekt.

Frågor

De frågor som vi ska behandla kan ramas in på följande sätt: Ett övergripande antagande är att utbildningsvetenskaper har sin grund i olika lokala eller nationella kontexter. Dessa kontexter är bestämda av utbildningssystemets egenskaper och reformering, professionella krav, och krav på utbildningsprofessioner, och politiska strävanden. Till detta kommer andra krav på såväl bildning som kompetens i arbetslivet. Samtidigt hamnar utbildningsvetenskaper i globaliserade eller internationaliserade sammanhang, delvis grundade på akademins krav på universalism och internationellt utbyte.

Vi kan förvänta oss att internationella arenor för utbildningsvetenskaper färgas av, eller förmedlar, lokala eller nationella sätt att utforma utbildningsvetenskap. Däremot kan vi förvänta oss att man på internationella arenor tar fram kategorier och distinktioner av betydelse för att forma lokala varianter av utbildningsvetenskaper. Det finns alltså en dubbelsidig karaktär hos internationella arenor eftersom de formas av och formar det som ses som nationellt förankrad forskning. Det förstärks av att internationella arenor, som forskningskongresser eller vetenskapliga tidskrifter, är viktiga när vetenskapligt arbete bedöms.

Man kan se uppdraget som en kartläggning av internationella arenor för utbildningsvetenskaplig forskning med särskilt intresse av att markera närvaron, eller frånvaron, av svensk forskning på de internationella arenorna. Därtill kommer analyser och bedömningar av olika arenors betydelse för utbildningsvetenskaper, och särskilt för svensk utbildningsvetenskaplig forskning.

- Vilka är viktiga internationella arenor för utbildningsvetenskaplig forskning?
- Vilken inriktning och omfattning har olika arenor?
- Hur organiseras utbildningsvetenskaplig forskning på olika arenor?
- Vilka distinktioner och begrepp används inom olika arenor för att karakterisera utbildning och utbildningsvetenskaper?
- Var återfinns svensk utbildningsvetenskaplig forskning på olika internationella arenor och vilken forskning handlar det då om?
- Hur kan svensk utbildningsvetenskaplig forskning utnyttja olika internationella arenor och vilka erfarenheter kan vara värdefulla för svenskt vidkommande?

Med utgångspunkt i svaren på dessa frågor kan följande problem lyftas fram:

- i. Vad betyder det akademiska dilemmat, d.v.s. relationerna till andra discipli-

- ner? Hur hanteras frågor om vetenskaplig autonomi respektive integrering relativt andra discipliner på dessa arenor?
- ii. Vad betyder det pragmatiska dilemmat, mellan vetenskaplig distans och professionell expertis, för internationella arenor för utbildningsvetenskaper?
 - iii. Hur hanterar man inom utbildningsvetenskaper sin bestämda lokala förankring i det internationella arbetet på olika arenor?

Dessa områden kan ses som preciseringar av de forskningsfrågor som presenterats tidigare, en kartläggning på väg mot en analys av utbildningsvetenskaper på internationella arenor och innebörden av detta för utbildningsvetenskaper i Sverige.

Ur disciplineringssteoretisk synvinkel är de internationella arenorna formade av aktörer som verkar i specifika sammanhang. De är präglade av sin historia och de uppfattningar om utbildningsvetenskaper som därvid tagit form. När vi undersöker arenorna är konsekvensen den att vi ser produkter av det som varit, medan det som formas nu inte syns. Med andra ord blir beskrivningarna återspeglingsföremål som på ett sätt konserverar det som hänt inom internationella disciplinära fält. Detta förhållande syns särskilt tydligt för de sökmaskiner som används för att kartlägga internationella publikationer. I sökmaskinerna har vetenskaplighet språkligt och kulturellt definierats på ett sätt som osynliggör vissa studier, som t.ex. faller utanför det anglosaxiska språkområdet eller som inte redan tagit accepterad vetenskaplig form.

Berättelser om utbildningsvetenskaper

Ur ett disciplineringssteoretiskt perspektiv är förankringen i ett historiskt och socialt sammanhang för vetenskaplig verksamhet av stor betydelse, liksom beskrivningar och analyser av perspektiv och strategier hos olika aktörer i olika positioner. Därför skall vi behandla tre framställningar om utbildningsvetenskap i olika kontexter. Poängen med det här avsnittet är att illustrera hur utbildningsvetenskaper utformats i olika kontexter. Dessa lokalt bestämda skeenden torde i sin tur ha implikationer för det som sker på de internationella arenorna för utbildningsvetenskaper.

USA

Den nordamerikanska forskningen behandlas som arena relativt ingående på två sätt. Dels kommer vi att gå in på nordamerikanska tidskrifter, som är ett betydande antal, dels kommer vi att specialgranska AERA som utbildningsvetenskaplig arena. Ett antal studier har belyst utbildningsvetenskaper i USA, se t.ex. Joncich Clifford (1973). I det här avsnittet använder vi framför allt Ellen Condliffe Lagemanns (2000) studie av utbildningsforskningens historia i USA. Detta av tre skäl: dels därför att den mycket tydligt visar samspelet mellan samhälle och vetenskap på det utbildningsvetenskapliga fältet, dels därför att vi kan se utbildningsfrågan som en arena för olika discipliner och kunskapsintressen, dels därför att AERA sätts in i ett historiskt sammanhang.

Ellen Condliffe Lagemann tecknar utvecklingen av nordamerikansk utbildningsvetenskap ur disciplinhistorisk synvinkel. Hon visar samspelet mellan skolväsendets framväxt i USA och lärarutbildningarnas ställning i utbildningssystemet relaterat till det kvinnodominerade läraryrkets låga status. Lagemann pekar på tveksamheten inom akademien vad gäller möjligheterna att studera utbildningsfrågor på ett vetenskapligt sätt. Samtidigt visar hon utbildningsområdet som ett slagfält mellan olika discipliner och traditioner, som då gärna höll sig på avstånd från den pedagogiska praktiken. Som Lagemann tidigare presenterat har kampen i USA om att förstå och analysera utbildningsfrågor varit lång och hård. Hon sammanfattar detta sålunda: för att förstå utbildning i USA måste man inse att Thorndike vann och Dewey förlorade.⁶

⁶ Edward L Thorndike var psykolog som fokuserade på frågor om urval och individuella skillnader. John Dewey var filosof, pragmatiker och inriktad på den pedagogiska praktikens möjligheter.

Lagemann ser utbildningsvetenskap som ett fält för olika discipliner som ger möjligheter till såväl strider som samarbete och koalitioner. Hennes framställning bygger på olika aktörers insatser och deras inflytande över utbildningsfrågor. Hon visar svagheter och svårigheter i det utbildningsvetenskapliga arbetet över tid i termer av status, trovärdighet och isolering. Men hon visar också på framsteg. Lagemann är välvilligt inställd till många av ambitionerna hos John Dewey och hans kollegor, då särskilt vad gäller intresset för den pedagogiska praktiken.

As a scientist formulating the laws of learning, Edward L. Thorndike felt confident that he could enhance a teacher's performance without ever watching that teacher teach... (he failed to realize that a science of education formulated apart from its elaboration in practice could not be powerful either as a set of systematic or criticized understandings and insights – a science – or as an instrument for changing behavior. (p. 234)

Den redovisade nordamerikanska utbildningsvetenskapens historia är en berättelse om ett multidisciplinärt fält där olika discipliners styrka varierar. Där påverkar förhållanden inom såväl samhälle som universitet vad som uppfattas som möjligt och rimligt att göra inom ett dominerat fält inom akademien. Vi ser också hur utbildningspolitiska aktörer, många gånger kraftfullt, påverkat den utbildningsvetenskapliga forskningen i USA.

Ett tillägg bör göras. I dagarna verkar en ny tendens göra sig gällande inom forskningspolitiken. Där betonas det vetenskapliga i forskning om utbildning kraftigt och ansatser som inte passar in i detta tänkande skärs ner eller försvinner.⁷ Vi ser hur utbildningsvetenskaper i USA i dag mycket tydligt domineras av det politiska fältet. Det tar sig bl.a. uttryck i indragna forskningsresurser och ändrade direktiv för forskning och forskningskommunikation. Motsvarande tendens kan ses inom OECD i texter som behandlar forskningspolitik och som betonar betydelsen av vissa typer av empirisk evidens vid bedömning av forskningskvalitet, som exempelvis resultat av experiment.

Frankrike och Tyskland

Jürgen Schriewer (2000) jämför ur ett disciplinteoretiskt perspektiv utbildningsvetenskaplig forskning i Tyskland och Frankrike.⁸ Den tyska utbildningsvetenskapliga forskningen har länge dominerats av en filosofisk-hermeneutisk

⁷ Dessa uppgifter baseras på samtal med nord-amerikanska kollegor, fr. a. vid AERAs kongress 2003 samt efterföljande kommunikation. Vi planerar att granska den här förändringen mera ingående längre fram.

⁸ Se också Keiner (2002).

ansats. Schriewer förklarar detta med att det tyska utbildningsväsendet efter första världskriget ifrågasattes av den politiska vänstern, av folkskollärarkåren och av experimentalpsykologiskt baserade studier av skolan. En koalition av utbildningsadministratörer, läroverkslärare och filosofiska fakulteter motarbetade detta genom att ta fram ett alternativ som kunde legitimera det existerande skolväsendet. Det motverkade folkskollärarytbildning vid universitetet och gav filosofi nya utvecklingsmöjligheter som ämne. Schriewer skriver:

In this situation, educational theory ... giving preference to historical interpretation of educational realities, and to the broad perspectives of reflection nourished by the philosophy of civilization – became in the eyes of the ministry an antidote to the attempts of "modernist" psychologists to link positivistic research with political involvement, and experimental method with social and educational reform. (a.a., p 76)

Vi finner här en koalition av olika intressen som motarbetade experimentalpsykologiskt baserad utbildningsvetenskap och som formerade ett interpretativt program för utbildningsforskning, som inte bara motarbetade bestämda reformintressen utan också förhindrade universitetsutbildning för folkskollärare, och som tryggade tillväxten inom filosofin som ämne. Resultatet blev ett antal lärostolar i pedagogik och ett relativt enhetligt ämne med specifika begrepp och specialtidskrifter. Ämnet knöts till reflektioner om utbildning och då ofta i relation till det tyska samhället och den tyska kulturen.⁹

Utvecklingen i Frankrike blev helt annorlunda, den, byggde på andra intressekoalitioner. Utbildningsvetenskaper löstes mer eller mindre upp och knöts till moderdiscipliner. Man gjorde en dubbel rangordning, å ena sidan mellan (1) moderdisciplin och (2) utbildningsvetenskap baserad på moderdisciplin och å andra sidan mellan utbildningsvetenskap baserad på moderdisciplin och (3) mer praktiska pedagogiska reflektioner.

I fallet Tyskland finner vi ett manövrerande som åstadkommer en relativt autonom utbildningsvetenskaplig disciplin som inte underordnas andra discipliner, möjligen med undantag för filosofin. Här kan vi eventuellt misstänka att man kan hamna i en isoleringsfälla. I fallet Frankrike ser vi en motsatt tendens, att utbildningsvetenskap underordnas andra discipliner. Vi ser alltså två olika sätt att ordna utbildningsvetenskaplig verksamhet i två olika kontexter. Detta får i sin tur implikationer för kommunikation och reception av utbildningsvetenskap.

⁹ Sammanfattningen är självfallet mycket grov. Har diskuterat den här ståndpunkten fr. a. med Staf Callewaert och Karin Anna Petersen.

In Germany, disciplinary communication in education ... clearly centres around a compact kernel of almost unanimously acknowledged reference authors. (...) In France by contrast, the most frequently cited authors do in no way represent the field of educational sciences proper.” (s. 86)

Den tyska, disciplinärt orienterade, utbildningsvetenskapliga verksamheten har alltså byggt upp ett självständigt kommunikativt fält, medan den franska utbildningsvetenskapen inte lyckades med detta, enligt Schriewers undersökning. De båda ländernas sätt att forma kommunikationen förefaller att konvergera under senare år. En anledning till detta kan vara internationaliseringen av forskningen som bl.a. de internationella arenorna är del av.

Sverige

I Sverige har utbildningsvetenskaper på många sätt knutits till pedagogik som disciplin. Det behandlas i en utvärdering från HSFR (Rosengren & Öhngren, 1995), i vilken en grupp internationella experter granskar de pedagogiska institutionerna i Sverige och deras forskning. Vi har i dag också en utvecklad tradition med forskning om didaktiska och ämnesdidaktiska frågor och professorer i didaktik på lärarutbildningsinstitutioner eller ämnesinstitutioner. Parallellt med detta har forskning av relevans hanterats inom andra ämnen, t.ex. i etnologi av Jonas Frykman, i sociologi av Hedvig Ekerwald, Bengt Gesser, Jan O. Jonsson, i historia av Gunnar Richardsson och i statskunskap av Karin Hadenius och Bo Rothstein. Veterligen saknas dock en översikt över och analys av utbildningsvetenskaper som disciplinärt fält i Sverige.

Karin Fransson och Ulf P. Lundgren (2002) har på uppdrag av den utbildningsvetenskapliga kommittén studerat hur utbildningsvetenskap myntats och definierats ur historiskt perspektiv. De ger också en bild av termen utbildningsvetenskap i utbildningspolitiska texter, där just lärarutbildningskommitténs förslag 1999 spelat en viktig roll, dels för möjligheterna för lärarstudier att fortsätta inom en forskarutbildning, dels för etablerandet av ett nytt vetenskapsområde inom akademien. Utifrån lärarutbildningskommitténs förslag kan man förstå utbildningsvetenskaper som en term knuten till en professionsrelevant forskarutbildning, och som en organisatorisk term för att fördela resurser till forskning som är relevant för lärarutbildning.

Fransson och Lundgren lyfter i utredningen fram tre problem i sättet att hantera utbildningsvetenskaper. Det första är att det inte finns något historiskt perspektiv på lärarutbildningarnas vetenskapliga grund, och på hur förhoppningar knutits till psykologi, metodik och didaktik vid olika tidpunkter under efterkrigstiden. Det andra problemet är att det saknas ett internationellt per-

spektiv i diskussioner om och analyser av utbildningsvetenskap. Det tredje är kommitténs något oproblematiserade uppfattning om bristande reception av vetenskaplig verksamhet relativt lärares utbildning och yrkesverksamhet. Utifrån Franssons och Lundgrens problembeskrivning kan vårt arbete med internationella arenor ses som ett försök att bidra till en ökad internationalisering i diskussionen om utbildningsvetenskaper i Sverige i dag.

Avslutande kommentarer

Vi har här sett några olika berättelser om utbildningsvetenskap och hur utbildningsvetenskaplig verksamhet formats i olika kontexter, som disciplin eller som ett mer mångvetenskapligt fält. Vi ser också vissa relationer mellan utformningen av utbildningsvetenskaper och de kommunikativa sammanhangen för utbildningsvetenskap. Jämförelsen mellan Tyskland och Frankrike visar intressanta skillnader. Den tyska varianten har en mer utvecklad kanon (gemensamma forskningsklassiker och likartade litteraturreferenser) och är självständigare relativt andra discipliner, medan den franska varianten mera kännetecknas av att den saknar en sammanhållande kanon och är mer beroende relativt moder- vetenskaper. Vi kan därför misstänka en tendens till isolering inom akademien i Tyskland och en tendens till integrering inom akademien i Frankrike. Empiriskt underlag för att hävda att dessa tendenser tagit form finns emellertid inte i dag.

En slutsats av dessa illustrationer är att de nationella arenorna för utbildningsvetenskaper utformas mycket olika beroende på olika omständigheter i olika länder. Det är utifrån dessa lokala eller nationella kontexter som de internationella arenorna byggs upp. Det betyder i sin tur att de internationella arenorna knappast kan vara konsekvent utformade utifrån en idé om vad utbildningsvetenskaper är. I stället torde en mångfald av influenser försöka göra sig gällande. För att kunna orientera sig på såväl nationella som internationella arenor behöver man veta hur de är utformade och vad olika distinktioner och kategorier inom dessa arenor betyder.

Viktiga internationella arenor för utbildningsvetenskaper

Ett av de kriterier som brukar lyftas fram beträffande vetenskap är att den är universell. Det som gäller i Uppsala skall också gälla i Berlin. Med tanke på detta är det rimligt att vetenskapliga landvinningar sprids och diskuteras på olika håll i världen.

Man kan emellertid ifrågasätta det universella draget av två skäl. Det ena är studieobjektet. Om man ser utbildning som format av historiska och sociala omständigheter borde utbildning som fenomen variera över kontext. Det andra skälet är forskningen. Ser man forskning som en verksamhet som framställer kunskapsobjekt, genom bruket av begrepp och metoder torde kunskapsobjektet variera efter olika vetenskapliga kontexter. Det innebär inte att forskningens resultat är godtyckliga, men väl att de är relativa den ansats inom vars ramar forskning läggs upp och genomförs.

Vad är då viktiga arenor för utbildningsvetenskap? För det första har vi forskarorganisationer. De är samlingspunkter för forskare, med informationsutbyten, diskussioner om ansatser och forskningsresultat, samt nätverksbyggande. En urvalsgrund är därvid i vad mån organisationerna lägger särskild vikt vid forskning om utbildning, undervisning eller lärande. För det andra har vi internationella vetenskapliga tidskrifter med deras granskning av potentiella bidrag och med erbjudanden om kommunikation inom forskarsamhället. För det tredje har vi överstatliga organisationer som arbetar med utbildningsforskning på olika sätt, som finansörer, som forskningsenheter och som förmedlare av forskning.

Vi har inte definierat på förhand vad som menas med utbildningsvetenskaper utan i stället valt att låta de internationella arenorna definiera sig själva som utbildningsvetenskapliga (som education science/s, educational research och education studies). Vi har kompletterat detta med arenor som säger sig behandla forskning om undervisning och lärande i våra efterforskningar. Konsekvensen är att vi bara fångar de arenor som definierar sig eller låtit sig definieras på det sättet. Vidare har vi inte undersökt internationella forskningsprojekt eller gästforskarutbyten på olika nivåer.

I den här texten börjar vi med forskningsorganisationer, som också ofta ger ut vetenskapliga tidskrifter. Därefter följer en tidskriftsgenomgång. Vi avslutar med en kort genomgång av överstatliga organisationer.

Forskningsorganisationer

Det finns ett stort antal internationella organisationer som är arenor för utbildningsvetenskaplig forskning. Genom att gå igenom Ingenta, ERIC och länkar för olika organisationer, som EERA och TNTEE, fick vi fram ett femtiotal forskningsorganisationer, samt ytterligare ett tiotal som bedömdes vara relevanta för det utbildningsvetenskapliga fältet. Av dessa var åtskilliga nationella organisationer eller intresseorganisationer (se bilaga 1). Vi gjorde ett urval av följande förbund, enligt kriterier som framgår nedan:

Paraplyorganisationer:

- AERA: American Educational Research Association
- EARLI: European Association for Research on Learning and Instruction
- EERA: European Educational Research Association
- NFPF: Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning.

AERA, EARLI och EERA kan ses som paraplyorganisationer för olika kategorier av utbildningsvetenskaper genom sina divisioner, nätverk, och särskilda intressegrupper. Vi kommer därför att ägna särskild uppmärksamhet åt dessa organisationer. NFPF har också förts till denna kategori som en nordisk förening med paraplyorganisation med olika nätverk.

Disciplinärt inriktade organisationer:

- CIES: Comparative and International Education Society
- ISCHE: International Standing Conference on the History of Education

Dessa båda organisationer är tydligt specialinriktade, CIES med inriktning mot internationella och jämförande studier av utbildning och ISCHE med fokus på utbildningshistoria.

Med tanke på det utbildningsvetenskapliga området har vi valt tre organisationer med fokus på utbildningsinsatser:

- ISATT: International Study Association on Teacher Thinking
- TNTEE: Thematic Network for Teacher Education in Europe
- OMEP: World Organisation for Early Childhood Education
- ESREA: European Society for Research on the Education of Adults

ISATT är en intressant organisation i sammanhanget. Det är en internationell organisation som behandlar forskning om lärares yrkeskunnande och utbild-

ning och kompetensutveckling av lärare. TNTEE är ett s.k. tematiskt nätverk som behandlar lärarutbildningsfrågor och som haft stor betydelse för forskning om europeisk lärarutbildning. OMEP, slutligen, behandlar verksamhet och forskning om barns villkor i olika länder. Det är en internationell organisation med utvecklade relationer till bl. a. UNESCO.

Urvalet är gjort med tanke på kravet att arenorna skall ha ambitionen att vara internationella, vara av relevans för utbildningsvetenskaplig verksamhet, med koppling till såväl akademi som profession, och med en viss bredd i täckningen. Information har inhämtats från organisationernas hemsidor och annan dokumentation som "proceedings", konferenskataloger och s.k. papers. Detta har i vissa fall kompletterats med deltagande observationer och samtal med företrädare för organisationerna. En brist är att vi inte har med undergrupperingar inom ämnen som psykologi, sociologi, lingvistik m. m. och som behandlar frågor om utbildning. Vi har gjort vissa nedslag men har av tidsskäl avstått från att behandla dessa organisationer mer ingående.¹⁰ Vi har vidare haft problem att identifiera praxisnära forskningsorganisationer. ISATT kan eventuellt vara ett exempel. Här bör man kanske kunna finna underarenor inom paraplyorganisationer som AERA och EERA.

Områden som didaktik återfinns ofta under kategorin Curriculum eller Läroplansforskning inom forskningsorganisationerna. Lått oss därför göra en kort utveckling om matematikdidaktik. Det finns vissa specialorganisationer av starkt didaktisk prägel som ICME, International Congress on Mathematical Education¹¹, vars kongress 2004 hålls i Köpenhamn. Där har Nationellt Centrum för Matematikundervisning i Göteborg med Bengt Johansson som ansvarig en betydelsefull roll. Här finner vi också PME, International Group for the Psychology of Mathematics Education, vars kongress 2004 hålls i Bergen.¹² Vi har emellertid av resursskäl hållit oss till de mer allmänna organisationerna vid den här kartläggningen.

¹⁰ Sådana internationellt orienterade organisationer är International Association for Cross-Cultural Psychology, International Union of Psychological Sciences, Society for Cross-Cultural Research, American Psychology Association (som bl. a. har en division för skolpsykologer), International Association for Analytical Psychology, International Society for the Study of Individual Differences, International Sociological Association (som har en forskningskommitté om utbildningssociologi, med Ari Antikainen, Joensuu som vice-president), International Linguistic Organisation, International Mathematical Union, o.s.v.

¹¹ Se <http://www.icme-10.dk/index.html>

¹² Se <http://igpme.org>

AERA: American Educational Research Association

American Educational Research Association¹³ är en mycket stor organisation med 20 000 medlemmar. AERA arrangerar varje år en stor kongress. År 2003 lockade kongressen 13 000 deltagare till drygt 3 000 sessioner som symposier, roundtables, föreläsningar m.m. Cirka 15 procent av AERA:s medlemmar kommer från andra länder än USA.

AERA grundades 1916. Organisationen ses som en professionell organisation som strävar efter att förbättra utbildning genom att stödja kompetenta och vetenskapliga studier av utbildning. AERA erbjuder ett omfattande program med vetenskapliga publikationer, utbildning, stipendier och konferenser för att utveckla forskning om utbildning, och förbättra professionens förmåga att bidra till det allmänna bästa.

AERA styrs av ett råd som väljs. I rådet ingår också vicepresidenterna, dvs. ordförandena för de tolv divisioner AERA består av, samt ordförandena för de s.k. SIG, d.v.s. Special Interest Groups. Till detta knyts ett större antal kommittéer som arbetar med frågor om publikationer, internationella relationer, genus, etnicitet osv. och som rapporterar till AERA. AERA har ett sekretariat i Washington där 24 personer arbetar.

Majoriteten, 64 procent, av AERA:s medlemmar är universitetsanställda. Den disciplinära tillhörigheten är som följer:

Disciplines represented by the membership include: education (54.3%), psychology (9.7%), statistics, mathematics, and research methodology (5.7%), and sociology (2.2%). In each of these disciplines, members are represented but account for less than one percent: anthropology, economics, history, and philosophy. Another 25.1% list their membership as other or not specified.

Viktigt att notera är att den största yrkeskategorin är lärare, 29 procent, därefter följer forskare med 19 procent, studerande med 11 procent och administratörer med 10 procent.

AERA bygger på verksamheten inom de s.k. divisionerna som är beteckningar på olika forskningsområden.

Det finns totalt tolv divisioner. Ser man till deras konstruktionen kan man urskilja olika sätt att åstadkomma kategorier.

Akademiska konstruktioner, bindestreckskategorier, får man genom att hänvisa till akademien och dess discipliner vars kunnande och verktyg används inom

¹³ Källa under detta avsnitt: AERAs website (www.aera.net/about/about.html) För kontakt: American Educational Research Association; 1230 17th Street NW, Washington, DC 20036

Division	Inriktning
A. Administration	Forskning som är användbar för att administrera utbildning.
B. Curriculum Studies	Fokus på läroplaner och studiegångar, inklusive läroplans-teori, läroplanshistoria, undervisningens innehåll inom utbildningsinstitutioner, utformning och utvärdering av studiegångar och läroplaner, och rättvis fördelning av värdefull kunskap.
C. Learning and Instruction	Studier av lärande och instruktioner i utbildningssammanhang för att förbättra utbildning i praktiken.
D. Measurement and research methodology	Mätningar och förbättring av statistiska procedurer i utbildningsvetenskaplig forskning samt bidra med metodologisk assistans.
E. Counselling and human development	Stöd till forskning om mänskligt beteende, utveckling och om interaktion mellan individer i pedagogiska sammanhang.
F. History and Historiography	Stöd till utbildningshistorisk forskning genom vetenskaplig forskning och genom att påvisa dess värde för utbildningspolitiska beslut, och genom att bevara utbildningshistoriskt källmaterial.
G. Social Context of Education	Forskning om relationerna mellan utbildningsprocesser och de sociala, politiska och ekonomiska ramverk inom vilka dessa processer äger rum, samt i tvärvetenskapliga studier.
H. School evaluation and program development	Forskning om utvärdering och skolutveckling.
I. Education in the	Forskning om utbildning av professioner såsom arkitekter, professions företagsekonomer, tandläkare, ingenjörer, jurister, läkare, präster, militärer, sjuksköterskor m. m.
J. Postsecondary education	Forskning om alla aspekter av eftergymnasial utbildning genom att föra samman disciplinbaserade forskare, fältbaserade forskare och forskare inom olika administrationer och institutioner.
K. Teaching and teacher education	Forskning om lärarutbildning och om undervisning.
L. Education policy and politics of education	Utbildningspolitik och politiska analyser av utbildningsfrågor.

utbildningsområdet. Här finner vi grovt sett tre divisioner, division C, lärande och instruktion; division D, mätningar och statistiska frågor inom utbildningsforskning; och Division F, utbildningshistoria. Frågor om läroplaner, division B, kan ses som en akademiskt självständig underkategori, medan division G, utbildningskontexter, arbetar med frågor om samspelet mellan utbildning och dess sammanhang.

En annan kategori hör ihop med professioner; division E som arbetar med rådgivningsfrågor, division I där utbildning av olika professioner står i fokus, och division K, som handlar om lärare och lärarutbildning.

Den tredje kategorin rör studieobjektet och omfattar division A, administration; division J, eftergymnasial utbildning och division L, utbildningspolitik.

Indelningen visar problemet med de kategorier som vuxit fram inom AERA. Vi ser här hur tre olika system blandas i AERA:s struktur av divisioner. Detta kan göra det svårt att orientera sig i organisationen, eftersom kategorimisstag är lätt gjorda.

Divisionerna är de stora enheterna inom AERA. Mindre och rörligare enheter är de särskilda intressegrupperna, SIG, som är ett sätt att öka flexibiliteten inom AERA.¹⁴ När en SIG startats kan den fortleva under lång tid, även med relativt låg aktivitetsgrad. Nu finns det 137 sådana grupper.

AERA har en fattande publiceringsverksamhet. Man har fyra vetenskapliga tidskrifter som ges ut kvartalsvis och de har en rejäl genomslagskraft.¹⁵ Ett flaggskepp är *Educational Researcher* med nio nummer per år. Här presenteras forskning och information för AERA:s medlemmar. Vidare ger man ut *Review of Research in Education*, som är en årsbok. Därtill ger AERA ut *Handbook of Research on Teaching*. Detta är tegelstensvolymen med bidrag från olika forskare.¹⁶ AERA ger dessutom ut skrifter om etik och forskningsmetodologi m.m., samt *Ethical Standard of the American Educational Research Association: Cases and Commentary* (2002).

AERA:s kongresser lockar ett stort antal deltagare. Kongressen är en träffpunkt för forskare och lärare från olika delar av USA och till viss del andra delar av världen. För att orientera sig bland kongressens aktiviteter finns dels sökmaskiner på AERA:s hemsida, dels en katalog på 450 sidor. Man kan se kongressen som en matris med utrymmen över tid. Torsdagen den 24 april kl 10:35 finns det t.ex. 65 olika sessioner att välja mellan. Vid dessa sessioner medverkar cirka 400 personer som presentatörer, ordförande eller diskutander. Totalt finns det under de 5 dagarna 35 sådana tillfällen med ett stort antal valmöjligheter. Att orientera sig i denna matris av möjligheter kan vara mycket svårt. En god princip är ofta att följa ett tema under en kongress.

¹⁴ Det krävs 30 medlemmar för att starta en SIG. För var 43:e medlem får man rum för en session vid AERA:s årliga möte.

¹⁵ *American Educational Research Journal* (ISI impact 1.438), *Educational Evaluation and Policy Analysis* (ISI impact 1.135), *Journal of Educational and Behavioral Statistics* (ISI impact 0.541), *Review of Educational Research* (ISI impact 2.000). Inom parantes har vi lagt det s.k. genomslag som dessa tidskrifter har enligt en av våra sökmaskiner (se avsnitt om internationella publikationer). I sak är dessa bland de mest citerade tidskrifterna enligt detta mått.

¹⁶ Gage, N. (1963): *Handbook of research on teaching*. Chicago: Rand McNally;
Travers, M. (1973): *Second handbook of research on teaching*. Chicago: Rand McNally;
Wittrock, M. (1986): *Handbook of research on teaching*. Third edition. New York: Macmillan;
Richardson, V. (2001): *Handbook of research on teaching*. Fourth Edition. Washington: AERA.

Förteckningen över presentatörer omfattar drygt 9 000 namn. Här presenteras och diskuteras forskning inom och mellan divisioner och SIG. Men det stora antalet deltagare gör det också möjligt att förlägga olika typer av möten dit, som redaktionsråd och projektplanering. Och det finns också möjligheter till olika slags spontana nätverkskontakter. Cirka 85 procent av deltagarna vid AERA:s årliga möten kommer från USA. Av de resterande 15 procenten kommer en stor del från Canada.

AERA har en kommitté som arbetar med internationella relationer. Ordförande i kommittén var 2003 en norsk forskare, Vibeke Aukrust, som doktorerar vid Harvard.¹⁷ Det svenska deltagandet har en viss omfattning. Sålunda finner vi i programmet för mötet 2003 svenskt deltagande i ett drygt tjugotal sessioner.¹⁸

AERA är en tvärvetenskaplig forskarorganisation som har funnits länge. Den har ett stort antal medlemmar och ger ut tidskrifter med stor genomslagskraft enligt befintliga mått. Det internationella inslaget är relativt påtagligt. Närmare 2 000 deltagare från andra länder deltog t.ex. i AERA:s kongress 2003. Även om AERA:s verksamhet i stort bygger på utbildningsfrågor i USA är det en arena som torde ha ett visst mått av betydelse för svensk utbildningsvetenskaplig forskning

EARLI: European Association of Research on Learning and Instruction

Syftet med European Association for Research on Learning and Instruction är att stödja utvecklingen inom Europa för teoretisk och empirisk forskning. EARLI har särskilt fokus på lärande och undervisning eller instruktion och på utbyte av information om dessa frågor bland europeiska forskare och relativt andra organisationer i resten av världen. EARLI har alltså ett snävare fokus än utbildningsforskning i allmänhet, vilket ses som något av en styrka inom organisationen.¹⁹ EARLI organiserar konferenser och nätverk, ger ut föreningsbrev och böcker samt översätter och ger ut sina medlemmars manuskript internationellt. Dessutom ger man ut den en vetenskapliga tidskriften *Learning and Instruction*.

¹⁷ Sverker Lindblad deltog i kommitténs slutna möte under AERA:s kongress där frågor om samarbete med andra forskningsorganisationer stod på dagordningen.

¹⁸ Vi har ännu inte haft möjlighet att närmare analysera det svenska deltagandet. Väntar på material från AERA rörande detta.

¹⁹ Jfr Erno Lehtinens Presidential Address vid Earli's möte i Padua 2003.

Man arbetar också på att utveckla projekt knutna till EU:s forskningsfinansiering. Inom föreningen menar man att dess expertis inom ett fåtal år kommer att utnyttjas av EU:s beslutsfattare.²⁰ Medlemsantalet är nu cirka 1 300 personer från 40 länder.²¹ I EARLI:s möte 2003 deltog cirka 1 300 deltagare.

Inom EARLI finns det sexton s.k. Speciella IntresseGrupper (SIG, som redovisas i nedanstående förteckning. Dessa intressegrupper kan ses som motsvarigheter till divisioner i AERA och nätverk inom AERA:

Grupperna har ett rejält varierande antal medlemmar och aktiviteter.

SPECIAL INTEREST GROUPS INOM EARLI

Assessment and Evaluation
Comprehension of Verbal and Pictorial Information
Conceptual Change
Higher Education
Individual Differences in Learning and Instruction
Instructional Design
Knowledge Management
Learning and Instruction with Computers
Motivation and Emotion
Experience and Understanding
Social Interaction in Learning and Instruction
Teaching and Teacher Education
Writing
Moral and Democratic Education
Learning and Professional Development
Special Educational Needs

Learning and Instruction har en relativt stor genomslagskraft enligt ISI Journal Citation Reports. Den är också en av de tidskrifter där svenskar publicerar sig relativt flitigt. EARLI ger också ut bokserien *Advances in Learning and Instruction*.

Berner Lindström är nationell representant för Sverige. Jonas Emanuelsson är en av koordinatorerna för SIG Experience and Understanding. Roger Säljö var under en period redaktör för Learning and Instruction. Under mötet 2003 valdes han till President Elect. Från Sverige kom man med närmare 40 proposals av de 1 000 som sänts in. Inom Flitigast var Israel med närmare 150 proposals.²²

²⁰ Se fotnot 19.

²¹ Källa: <http://www.earli.org/about/>

²² Källa: arrangören Lucia Mason vid inledningsanförande.

EARLI är en utbildningsvetenskaplig arena med relativt många svenska forskare med anknytning till discipliner som pedagogik och psykologi. I fokus står centrala utbildningsvetenskapliga frågor om lärande och undervisning.²³

EERA: European Educational Research Association

European Educational Research Association grundades 1994 av en grupp nationella forskningsorganisationer för att utveckla det europeiska samarbetet mellan forskare och forskningsorganisationer inom det utbildningsvetenskapliga området i Europa. En sådan europeisk samarbetsorganisation skulle också underlätta forskarsamarbete med organisationer som Europakommissionen, Unesco och OECD. Genom samarbetet skulle man också underlätta spridningen av forskningsresultat till olika mottagare i Europa.

EERA har olika medlemskategorier. Först och främst är det de nationella forskningsorganisationerna, som också sitter med i EERA:s styrelse. Från Sverige är det Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning som är medlem i EERA:s styrelse. Det finns även andra organisationer och enskilda institut som kan bli medlemmar med rösträtt vid de årliga medlemsmötena. Slutligen kan även enskilda forskare bli medlemmar. De har inte något inflytande över beslut inom EERA, utan antas ha inflytande genom sina respektive organisationer. EERA har i runda tal 5 000 medlemmar.

Beslut inom EERA fattas främst i exekutivkommittén som består representerar för EERA:s medlemsorganisationer, EERA:s president och generalsekreterare, samt redaktören för European Educational Research Journal. EERA har ett sekretariat som numera är placerat vid University of Strathclyde i Glasgow, där generalsekreteraren är verksam och svarar för ledningen av sekretariatet.

Tidskriften *European Educational Research Journal* är en nystartad elektronisk tidskrift som ersätter den tidigare European Educational Researcher. EERJ finns inte med i ISI Journal Citation Reports eller i ERIC och Ingenta. Den är alltså ett exempel på sökmaskinernas begränsningar. Under åren 2002–2003 publicerade sig sex svenska forskare i EERJ. EERA:s medlemmar har fri tillgång till tidskriften. I anslutning till tidskriften har man börjat upprätta en portal för europeisk utbildningsforskning.

En viktig aspekt av EERA:s organisation är de s.k. nätverken. Nätverken skall vara transnationella och redovisa sin verksamhet för EERA. I dag finns det 23 nätverk inom EERA.

²³ Denna beskrivning av EARLI skall kompletteras.

NÄTVERK	INRIKTNING
Continuing Professional Development in Schools	Forskning om fortbildning och kompetensutveckling av lärare.
Vocational Education and Training (VETNET)	Forskning om yrkesutbildning utifrån olika discipliner.
European Curriculum Research (ECUNET)	Forskning om läroplaner och utformning av undervisning.
Inclusive Education	Forskning om integrering i utbildning relativt handikapp, etnicitet, kön, klass och sexualitet
Children and Youth at Risk and Urban Education	Forskning med fokus på unga människors problem i storstäder och om strategier för att förbättra utbildning i storstadsområden.
Open and Distance Learning	Forskning om distansutbildning och bruket av informationsteknologier i utbildning.
Social Justice and Intercultural Education	Samarbete mellan forskare som arbetar med frågor om utbildning och social rättvisa.
Economics of Education	Samarbete mellan forskare som arbetar med frågor om utbildningsekonomi.
Student Assessment	Forskning om utvärdering och bedömning av studerande i termer av förmåga, färdigheter m.m.
Teacher Education Research	Forskning om lärarutbildning, reformer och tendenser samt professionellt lärande.
Quality Assurance and School Effectiveness	Utbildningsindikatorer och kvalitetssäkring relativt skolutveckling och personalutbildning.
Information Centres and Libraries in Educational Research	Underlätta tillgången av information och dokumentation om utbildning och att förbättra kvaliteten hos arbetet i specialbibliotek.
Philosophy of Education	Diskussionsforum för filosofiska analyser av utbildningsfrågor och av forskning om utbildning.
Communities and their Schools	Forskning om relationen skola–samhälle i glesbygd eller i samhällets utkanter.
Research Partnerships in Education	Studier av partnerskap i utbildningssammanhang och vad detta innebär för olika intressenter
ICT in Education and Training	Undersökningar av innebörden av informations- och kommunikationsteknologi för utbildning.
History of Education Network	I fokus är historien i europeiska utbildningsområden, diskurser, teorier och media.
Comparative Education	Komparativa studier av utbildning och av relationen mellan utbildning och kultur.
Ethnography	En arena för etnografisk forskning och för etnografiska studier av utbildning.
Research in Innovative Intercultural Learning Environments	Forskning om innovativa strategier för samkulturell undervisning och frågor om identitet och mångfald.
Postgraduate Network	Stöd till unga och nyutbildade forskare och arbete med att starta ett starkt och oberoende forum för dem.
Research in Higher Education	Forskning om högre utbildning och om pågående förändringar inom området.
Policy Studies and Politics of Education	Forskning om utbildningspolitik och dess förutsättningar relativt makt och dominansförhållanden

Nätverkens innehåll och verksamhet finns på EERA:s hemsida www.eera.ac.uk. Där finns också deras årliga rapporter till EERA.

EERA:s årliga konferens samlar 600–1 000 deltagare per år under fyra dagar. Konferensen är uppbyggd runt gemensamma och nätverksspecifika sessioner. Så långt möjligt organiseras bidrag och sessioner relativt nätverken. Texter och sessioner presenteras i ECER:s program som också finns utlagt på nätet. Bidragen finns i stor utsträckning inlagda på databasen education-line. Här kan abstrakt eller hela papers laddas ner.

Vad beträffar svenskt deltagande i EERA kan nämnas att Mats Ekholm och Sverker Lindblad, som representanter för NFPE, varit medlemmar i exekutivkommittén. Sverker Lindblad var president för EERA 1999–2001 och är s.k. past president 2002–2004. Som medlemmar för redaktionen för EERJ finner vi Lisbeth Lundahl och Sverker Lindblad. Som samordnare för nätverken ingår nio svenska forskare, nämligen (1) Karin Rönnerman, (4) Bengt Persson, (13) Bo Dahlin, (14) Lisbeth Åberg-Bengtsson, (16) Jens Pedersen, (19) Dennis Beach, (21) Kyriaki Doulas och (23) Lisbeth Lundahl. Svenska bidrag till EERA:s årliga kongress, enligt databasen Education-on-line, har i snitt varit cirka 50 per möte under de senaste fem åren.²⁴ Vid kongressen 2003 deltog 85 svenska forskare.

Avslutande kommentarer

EERA är en organisation med relativt många svenskar engagerade i styrelse, nätverk och publicering. Organiseringen i nätverk täcker relativt många utbildningsvetenskapliga områden. Särskilt intressant är nätverk 12, där informationscentra och forskningsbibliotek bl.a. behandlar frågor om olika språk i europeisk forskning, och hur man skall hantera detta utan att låta ett språk dominera.

NFPF: Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning

Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning, eller NERA – Nordic Educational Research Association, har trettio år på nacken. Den grundades av pedagoger som en konsekvens av utbildningsvetenskapernas disciplinära förankring i de nordiska länderna. Föreningen skall på olika sätt främja pedagogisk forskning och tillämpning i Norden

- genom att arrangera symposier, konferenser, kurser m.m.,
- genom att ge ut publikationer av vetenskaplig karaktär,

²⁴ <http://brs.leeds.ac.uk/>

- genom att samarbeta med forskargrupper inom andra ämnen vilka har intresse av forskning om pedagogiska problem,
- genom att fästa myndigheters och anslagsgivande fonders uppmärksamhet på områden inom vilka behovet av pedagogisk forskning är särskilt påkallat,
- genom att samarbeta med andra pedagogiska sammanslutningar såväl inom som utom de nordiska länderna,
- genom att aktivt arbeta för att förbättra villkoren för den pedagogiska forskningens,
- genom att arbeta för att forskningen blir känd och tillgänglig för en bredare publik.

De årliga kongresserna alternerar mellan de nordiska länderna och samlar 600–800 deltagare. Kongressen 2003 genomfördes i Köpenhamn.²⁵

NFPF:s nätverk är den vetenskapliga basen i NFPF:s verksamhet. De är idag följande:

NÄTVERK INOM NFPF	
Adult Education	Rural Education
Arts Culture & Education	School Administration
Child Care Research	School - Home – Cooperation
Class-Room Research & Ethnographic Studies	School Development
Curriculum Research	Sociology of Education
Gender & Education	Youth Research
Health Care Research	
Higher Education	
Historical Research	
Inclusive Education	
IT & Education	
Multi-Cultural Educational Research	
Philosophy of Education	
Research on Teacher Education	

Beträffande vetenskapliga publikationer ger NFPF ut Nordisk Pedagogik, för vilken Biörn Hasselgren är redaktör. Scandinavian Journal of Educational Research är associerad med föreningen. Nordisk Pedagogiks publikationslista som i dag omfattar drygt 700 texter räknat från starten 1980. Under 2000–2002 var i snitt sex svenskar författare till artiklar i Nordisk Pedagogik. Nordisk Pedagogik finns inte med i varje sig Ingenta, ERIC eller ISI Journal Citation Report, troligen därför att åtskilliga texter inte är på engelska.

²⁵ För kongressbidrag och program se <http://nfpf.net>

Från svenskt håll har man på olika sätt deltagit i NFPF sedan starten. År 2003 är Staffan Larsson ordförande och Solveig Hägglund styrelseledamot, med Elisabeth Öhrn som suppleant. Av NFPF:s tjugo nätverk koordineras åtta av svenska forskare.

CIES: Comparative and International Education Society

Comparative and International Education Society grundades 1956 för att stödja tvär-kulturell förståelse, vetenskaplig skicklighet, akademiska framsteg och samhälllig utveckling genom internationella studier av utbildningsidéer, utbildningssystem och pedagogiska praktiker. Man har i dag mer än 1 200 medlemmar från hela världen. Arbetet inom CIES är tvärvetenskapligt och omfattar historisk, sociologisk, ekonomisk, psykologisk, antropologisk och pedagogisk expertis. CIES har omkring 1 300 institutioner som är medlemmar, framför allt universitetsbibliotek och internationella organisationer.²⁶

Konferensen 2002 hölls i Orlando, Florida, under temat *The Social Construction of Marginality*. Följande år var New Orleans, Louisiana, värd för CIES med temat *A Conversation on Educational Achievements Globally*.

Comparative Education Review grundades 1957 för att förstärka kunskap och undervisning i komparativa utbildningsstudier. Tidskriften publiceras kvartalsvis och är tillgänglig on-line där man också kan söka i artiklar. Sökordet Sweden gav nio träffar men fann dock ingen svensk författare. Tidskriftens hemsida inrymmer också olika indexeringar beträffande internationell och komparativ forskning på utbildningsområdet. Se www.cies.ws/

I medlemsregistret med 897 personer finns det 7 svenskar, inga finländare, 4 norrmän och 3 danskar.

CIES är en välkänd och relativt stor förening med fokus på internationella och jämförande studier av utbildning. De svenska insatserna är i dag inte särskilt påtagliga. Intressant i sammanhanget är det internationella samarbetet. En europeisk systerorganisation är CESE, Comparative Education Society in Europe, med ett visst svenskt deltagande vid olika möten. Både CIES och CESE är medlemmar av World Council of Comparative Education Societies, WCCES, som grundades som en samarbetsorganisation för olika komparativa forskningssällskap.

²⁶ Informationen är hämtad från organisationens internationella web-site.

ISCHE: International Standing Conference on the History of Education

International Standing Conference on the History of Education grundades 1978 för att stödja internationella studier och internationellt samarbete inom det utbildningshistoriska området. Syftet är att

- utveckla och stödja forskning inom det utbildningshistoriska området,
- underlätta internationella kontakter, utbyte av information och samarbete mellan dem som arbetar inom det utbildningshistoriska området,
- utveckla förståelse för och uppskattning av utbildningshistoria och dess bidrag till framsteg inom samhälle och utbildning,
- utveckla utbildningshistoria som ett perspektiv i läroplaner inom utbildning och andra institutioner,
- arrangera sessioner, funktioner, seminarier, studiegrupper, möten och publikationer som medför att dessa mål uppnås.

Det främsta instrumentet för att uppnå dessa mål var tillkomsten av en årlig konferens med deltagare från hela världen, främst Europa, USA, Australien, Nya Zeeland och Japan. Om minst tio medlemmar vill titta på ett särskilt område bildas s.k. stående arbetsgrupper. För närvarande finns det två stående arbetsgrupper, en internationell arbetsgrupp med fokus på genus och utbildning och en om ömsesidigt inflytande inom utbildning. ISCHE publicerar konferensmaterial i *Paedagogica Historica*. Dessutom har man instiftat ett pris för konferensbidrag. År 2000 erhöll ISCHE fullständigt medlemskap i ”International Congress of Historical Sciences”.

ISCHE ger ut *Paedagogica Historica*. Sedan 1995 har ett antal utbildningshistoriska publikationer presenterats i en supplementserie.²⁷

²⁷ 1995 Vol. I: *Anónio Nóvoa, Marc Depaepe & Erwin V. Johannmeier (Eds.): The Colonial Experience in Education*

1996 Vol. II: *Johan Sturm, Jeroen Dekker, Richard Aldrich & Frank Simon (Eds.): Education and Cultural Transmission.*

1998 Vol. III: *Peter Drewek & Christoph Lüth (Eds.) in co-operation with Richard Aldrich, Harald Scholtz, Jürgen Schriewer and Heinz-Elmar Tenorth: History of Educational Studies 2 vols.*

1998 Vol. IV: *Czesław Majorek, Erwin V. Johannmeier & Frank Simon (Eds.) in collaboration with William Bruneau: Schooling in Changing Societies: Historical and Comparative Perspectives*

1999 Vol. V: *John Coolahan, Richard Aldrich & Frank Simon (Eds.): Faiths and Education: Historical and Comparative Perspectives*

2000 Vol. VI: *Marc Depaepe & Bregt Henkens (Eds.) in co-operation with James C. Albisetti, Jeroen Dekker, Mark D'Hoker, Frank Simon & Jo Tollebeek: The Challenge of the Visual in the History of Education*

2001 *Education and Ethnicity*

2002 *Books and Education* [forthcoming]

2003 *Urbanisation and Education* [forthcoming]

ISCHE är en disciplinorienterad utbildningsvetenskaplig organisation med en stabil internationell grund och medlemmar i stora delar av världen. Det finns ett visst svenskt deltagande i ISCHE: Daniel Lindmark, historiska institutionen vid Lunds universitet, är styrelseledamot.

ISATT: International Study Association on Teachers and Teaching

International Study Association on Teachers' Thinking grundades 1983 i Tilburg i Nederländerna vid ett symposium om lärares tänkande²⁸. Uppslaget att utforska lärares tänkande kom från USA, men föreningen slog snabbt igenom i Europa. Man har nu bytt namn till International Study Association on Teachers and Teaching.²⁹ På sin hemsida skriver man:

In educational policies worldwide there are conflicting conceptions of the purposes of education and the teachers' role. School reform agendas embody different and contested images of professional ideals, ideologies and practices. Teachers usually are outsiders in the policy process; and a key issue is the extent to which teachers may participate and enhance their professionalism more actively as subjects and agents simultaneously in this process.

Organisationen är alltså knuten till lärarna, till deras position och professionalism. Avsikten med ISATT är att stödja, presentera, diskutera och sprida forskning om lärare, undervisning och lärarutbildning. ISATT skall dessutom medverka till teoretisk utveckling och bidra till kunskap om och höjd kvalitet inom utbildning genom förbättrad undervisning och genom professionell utveckling på alla nivåer inom skolväsendet. Man arbetar inom ISATT utifrån olika perspektiv som

- lärares avsikter, uppfattning, praktiska teorier, narrativer, berättelser och röster,
- lärares intentioner, tankeprocesser och tänkande samt personlig praktisk kunskap
- lärares emotioner, tänkande och reflektioner som aspekter av professionellt handlande,

²⁸ Forskning om lärares tänkande baseras på försök att modellera lärares yrkeskunskap på kognitionspsykologisk bas. Erfarna lärares bedömningar och sätt att hantera information skulle föras över till nybörjare inom yrket. Detta expert-novis-tänkande kom åtminstone delvis att ifrågasättas. Andra traditioner med rötter i pedagogisk etnografi och symbolsik interaktionism kom efterhand att få en mer framträdande roll.

²⁹ ISATT (www.iclon.nl/isatt)

- lärares tänkande och handling som påverkats av kontextuella faktorer i deras strukturella, kulturella och samhällsliga omgivningar, undervisning och lärande på arbetsplatsen. Viktigt i sammanhanget är att fokusera på hur lärare förstår utbildning och sin egen roll i denna.

ISATT har en konferens vartannat år. År 2003 hölls konferensen i Leiden, Nederländerna. Den samlade cirka 200 deltagare. Här framträdde fem plenarföreläsare och man höll drygt 50 sessioner med symposier och forskningspresentationer. Teman var Lärarprofessionalism, Läraridentitet, Lärarutbildning, Lärares yrkesverksamhet, Lärares arbetsvillkor och arbetsorganisering, samt Utbildningsreformer eller utbildningspolitik och lärare. Under konferensen hölls också ett medlemmöte med rapporter från olika nationella representanter, med Lars Naeslund som representant för Sverige. Dessutom gick man igenom organisationens tidskrift och planerade för framtiden m.m.

ISATT ger ut *Teachers and Teaching: Theory and Practice*. Ingrid Carlgren är en av redaktörerna och Lars Naeslund sitter i redaktionsrådet. Inga svenskar publicerade sig 2000–2002. Tidskriften finns inte med i ISI Journal Citation Reports eller ERIC.³⁰ Man har givit ut ett antal böcker baserade på ISATT:s konferenser.³¹

ISATT är en internationell arena som bildades i början på 1980-talet som motvikt till positivistisk forskning och för att ge lärarna röst, vilket man lyckats

³⁰ Se hemsidan <http://www.tandf.co.uk/journals/carfax/13540602.html>

³¹ Halkes, R. and Olson, J.K. (eds): *Teacher thinking: a new perspective on persisting problems in education*. ISATT, Lisse: Swets and Zeitlinger 1984.
 Ben Peretz, M., Bromme, R. and Halkes, R. (eds): *Advances of research on teacher thinking*. ISATT. Lisse/Berwyn: Swets and Zeitlinger/Swets North America Inc., 1986.
 Lowyck, J. and Clark, C.M. (eds), *Teacher thinking and professional action*. Leuven University Press, 1989.
 Day, C., Pope, M. and Denicolo, P. (eds), *Insights into teachers' thinking and practice*, Falmer Press, 1990.
 Day, C., Calderhead, J. and Denicolo, P. (eds), *Research on teacher thinking: Towards understanding professional development*. Falmer Press, 1993.
 Carlgren, I., Handal, G. and Vaage, S. (eds), *Teachers' Minds and Actions: Research on Teachers Thinking and Practice*. Falmer Press, 1994.
 Kompf, M., Boak, R.T., Bond, W.R., Dworet, D.H. (eds): *Changing Research and Practice: Teachers Professionalism, Identities and Knowledge*. Falmer Press, 1996.
 Lang, M, Olson, J., Hansen, K.-H., Bünder, W. (eds.): *Changing Schools/Changing Practices: Perspectives on Educational Reform and Teacher Professionalism*. Louvain: Garant, 1999.
 Sugrue, C., Day, C. (eds.): *Developing Teachers and Teaching: International Research Perspectives*. Falmer Press, 2001.

med. Nu handlar verksamheten till stor del om lärarutbildning och kompetensutveckling och forskning om detta. För svenska utbildningsvetenskaper kan ISATT vara mycket intressant för att se hur man internationellt hanterar frågor om lärares yrkeskunnande. Enligt vår bedömning svarar en organisation som ISATT, med sin historia och sina åtminstone teoretiskt olika inriktningar, mot de krav som ställs på utbildningsvetenskap som försöker uppfylla läraryrkets och lärarutbildningarnas kunskapskrav.

ESREA: European Society for Research on the Education of Adults

European Society for Research on the Education of Adults strävar efter att stödja och förmedla teoretisk och empirisk forskning om vuxenutbildning och vuxnas lärande i Europa genom forskningsnätverk, konferenser och publicering. Ordförande i ESREA är Henning Salling Olesen, Roskilde, och bland dess styrelseledamöterna finner vi Agnieszka Bron, Stockholm. Organisationen har sitt säte och sekretariat vid University of Leiden, Nederländerna.³²

Inom ESREA finns det ett antal nätverk med olika fokus. Dessa nätverk är organisationens bas. Nätverken organiserar också konferenser inom sina respektive gebit. Under 1998 samlades inalles 350 personer till sådana konferenser.

Inom ESREA arbetar man med olika slags publikationer, ofta relaterade till de egna nätverken och konferenserna.³³

Som europeisk forskarorganisation med fokus på vuxenutbildning har ESREA samlat forskare från olika delar av Europa. Det finns ett visst svenskt deltagande i föreningen i de olika nätverken, (Agnieszka Bron är samordnare för nätverket om demokrati och medborgarskap), i styrelsen, och i de olika publikationerna. Genom att det är nätverken som organiserar konferenser och publicerar texter har ESREA en viss särart relativt andra forskarorganisationer efter vad vi kan se.

³² Centre for Learning and Communication in Organizations, Department of Education, University of Leiden. Wassenaarseweg 52, 2333 AK LEIDEN, Netherlands. E-mail: hakebj@fsw.LeidenUniv.nl

³³ Bland nyare publikationer från ESREA nämns:
Betina Dybbroe & Edmée Ollagnier (Eds): Challenging gender in lifelong learning: european perspectives. Roskilde.
Wider BENEFITS of Learning: Understanding and Monitoring *The Consequences of adult learning*. International Office, Lusofana University

ESREAS Nätverk	
Access Network	Arbetar med frågor om tillgång till vuxenutbildning och högre utbildning i olika former samt erfarenheter av dessa utbildningar.
Active Democratic Citizenship	I fokus är frågor om medborgarskap och demokrati relativt vuxenutbildning.
Adult Education and the Labour Market	Relationen mellan vuxenutbildning och arbetsmarknad, rekrytering av nya studerandegrupper och deras erfarenheter av utbildning.
Cross-cultural Historical Influences	Historisk forskning om vuxenutbildning i olika kontexter.
Gender Issues in Adult Education	I fokus för nätverket är frågor om genus inom vuxenutbildning.
Learning in Later Life fokus.	En fråga om "life long learning" där äldre grupper är i fokus.
Life-history and Biographical are	Biografisk forskning och livsberättelser har blivit allt viktig-Researchredskap inom forskning om vuxenutbildning.
Migration, Racism and Xenophobia	Nätverket arbetar med forskning om fördomar och segregering, liksom om undervisning i dessa frågor.

TNTEE: Thematic Network on Teacher Education in Europe

Thematic Network on Teacher Education in Europe, det tematiska nätverket om lärarutbildning i Europa, finansierades av Sokrates-/Erasmusprogrammet och arbetade med frågor om samarbete, förnyelser av läroplaner och sätt att förnya undervisningen. TNTEE syftade bl.a. till att beskriva och analysera lärarutbildningar och att förstärka anknytningen mellan forskning och lärarutbildning. TNTEE koordinerades från Umeå universitet med Daniel Kallós som koordinator. Det är nu formellt avslutat men fortsätter i form av andra nätverk, bl.a. med fokus på forskarutbildning.

TNTEE består av sju undernätverk som i sin tur koordineras av olika forskargrupper.

Länkar: För den som är intresserad av lärarutbildningsfrågor är TNTEE:s web-site mycket informativ, se <http://tntee.umu.se/links/>

OMEP: World Organisation for Early Childhood Education

Organisation Mondiale pour l'Éducation Préscolaire grundades 1948 och arbetar för barns välbefinnande i familjen, på institutioner och i samhället. Viktigt är därvid förbättring av Early Childhood Education. OMEP skall stödja

NÄTVERK INOM TNEE

Culture and politics in professional formation of teachers and teacher educators.

Development of innovative strategies of cooperation between teacher education institutions, schools and educational services.

Promoting life-long learning in and through teacher education.

Teacher education as a powerful learning environment – changing the learning culture of teacher education.

Searching for a missing link – subject didactics as the sciences of a teaching profession.

Developing a reflective practice of teacher work and teacher education by partnerships between researchers and practitioner.

Intercultural education in teacher education – Interested.

Gender and Teacher Education.

forskning som kan påverka barns uppväxtvillkor. Inom OMEP finns fem olika medlemskategorier: nationella kommittéer (de enda som har rösträtt), associerade medlemmar (regeringar och andra myndigheter), individuella medlemmar och affilierade medlemmar (tillhör andra organisationer). Totalt är närmare 60 länder medlemmar i OMEP.

Ingrid Pramling Samuelsson sitter i OMEP:s exekutivkommitté för Sverige.

OMEP ger ut tidskriften *International Journal of Early Childhood*. Ingrid Pramling Samuelsson är redaktör för tidskriften, som bl.a. finns med i ERIC:s publikationsurval. Organisationen ger även ut ett newsletter.

Distinktioner mellan utbildningsvetenskaplig verksamhet inom forskningsorganisationer

Vi har nu gått igenom ett antal organisationer för utbildningsvetenskaplig forskning. De har olika inriktning och omfattning och finns i olika kontexter. Vidare finner vi inom dessa arenor distinktioner mellan olika inriktningar. Exempel på detta är AERA:s divisioner, EARLI:s special interest groups och EERA:s nätverk. Poängen med dessa distinktioner är att göra avgränsningar mellan olika slags forskning och åstadkomma en karta över organisationen så att den intresserade kan hitta rätt. Man kan säga att kategoriseringarna i en mening ger forskningsinriktningarna. Mot bakgrund av detta kan distinktionerna ses som betydelsebärande symboler konstruerade av initierade aktörer.

Hur ser det då ut om man aggregerar de olika distinktionerna som formulerats i olika kontexter? Vi skall försöka rita upp en provisorisk karta över de undersökta forskningsorganisationerna utifrån de utgångspunkter som presenterades tidigare. Det bör understrykas att kartan är provisorisk och att syftet inte på något sätt är att försöka standardisera forskningsorganisationernas kategoriseringar. Som bas

används AERA:s divisioner, EERA:s nätverk och EARLI:s special interest groups samt de övriga organisationerna mer generellt. Det bör noteras att omfattningen varierar väldigt mycket. AERA:s divisioner kan rymma tusentals individer, medan vissa nätverk eller SIG ibland kan röra sig om några tiotal personer.

Objekt, profession och akademi vid beteckning av forskningsområde

En första grov distinktion kan göras mellan kunskapsobjekt och studieobjekt. Vi finner då att en stor del av distinktionerna bygger på kategorisering av studieobjektet, dvs. man anger vilket territorium man studerar, men inte vilken karta man använder.

Ett exempel på distinktioner mellan olika delar av studieobjekt utgår från utbildningsnivå.³⁴ En annan närliggande distinktion rör vilken typ av utbildning man fokuserar i olika grupperingar.³⁵ Här finns också särskilda kategorier för specialundervisning inom organisationerna.³⁶ Särskilt intressant i det här sammanhanget är forskning som behandlar lärarutbildning och läraryrke. Det behandlas på flertalet av de studerade arenorna i särskilda grupperingar.³⁷ En annan vinkling rör administrering och styrning av utbildning.³⁸ Datorernas intåg i skolväsendet har också tillägnats organiserad uppmärksamhet i flera grupperingar.³⁹ Av annat slag är de divisioner och nätverk som behandlar utbildningens

³⁴ AERA: Post-secondary education, EERA: Vocational education and training, EERA: Research in Higher Education, EARLI: Higher Education, OMEP: World organisation for Early Childhood Education, NFPF: Early childhood education, NFPF: Adult education, EERA: Open and distance learning

³⁵ AERA: Education of the professions, EERA: Continuing professional development in schools, EARLI: Learning and professional development

³⁶ EERA: Inclusive education, NFPF: Inclusive Education, EARLI: Special Educational Needs

³⁷ TNTEE's verksamhet generellt, ISATT's verksamhet generellt, AERA: Teaching and teacher education, EARLI: Teaching and teacher education, EERA: Teaching and teacher education, NFPF: Research on teacher education

³⁸ AERA: Administration, AERA: School evaluation and program development, EARLI: Assessment and evaluation, EERA: Student Assessment, EERA: Quality assurance and school effectiveness, NFPF: School leadership, NFPF: School development, AERA: Policy studies, EERA: Policy studies and politics of education.

³⁹ EERA: ICT in education and training, EARLI: Learning and instruction with computers, NFPF: IT and education

kontexter på olika sätt genom att lyfta fram olika samhälleliga sammanhang eller möjliga partner i utbildningsfrågor.⁴⁰

Indelningen i forskning som kunskapsobjekt och studieobjekt är preliminär och intuitiv. Kan man på något sätt läsa ut att kategoriseringen bygger på någon form av kunskapsobjekt har divisionen, nätverket eller intressegruppen förts till den delen. Där finner vi dels kategoriseringar relativt *modervetenskaper*, s.k. Foundation Disciplines, där historia och filosofi som discipliner uppträder relativt frekvent.⁴¹

Vi finner också kategorier av grupperingar som markerar ett visst *oberoende* relativt andra discipliner. Till de senare har vi fört frågor om läroplaner och bildningsgångar⁴², samt frågor om lärande och instruktioner⁴³, eftersom dessa ses som grundläggande i utbildningsvetenskaplig verksamhet. Vidare har vi placerat internationellt jämförande studier av utbildning som en relativt självständig vetenskaplig verksamhet.⁴⁴

När det gäller internationella forskningsorganisationer och genomgången av deras beteckningar fann vi att distinktionen mellan studieobjekt och kunskapsobjekt kunde bringa viss reda i det aggregat av divisioner, nätverk och intressegrupper som var för handen, enligt den kortfattade genomgång som presenterats ovan. Viktigt att notera i sammanhanget är att forskning har såväl studieobjekt som kunskapsobjekt, det är bara så att det ena eller det andra hamnat i förgrunden vid val av beteckning.

Vidare kunde vi urskilja två särskilda grupperingar inom kategorin kunskapsobjekt, beteckningar som hänför sig till dilemman inom akademien enligt Hofstetter & Schnewly (op. cit.), nämligen de som relaterade sig till s.k. Foundation Disciplines och de som formulerade en viss självständighet vid beteckningen av sitt kunskapsobjekt. I det förra fallet formuleras utbildningsvet-

⁴⁰ AERA: Social context of education, EERA: Communities and their schools, NFPF: Home – school cooperation, NFPF: Rural education, EERA: Partnerships in education

⁴¹ AERA: History of education, EERA: History of education, ISCHE's verksamhet generellt, NFPF: History of education, AERA: Measurement and research methodology, NFPF: Philosophy of education, NFPF Sociology of education, EERA: Philosophy of Education, EERA: Economics of education

⁴² AERA Curriculum studies, EERA European curriculum research, NFPF: Curriculum research.

⁴³ EARLI: Conceptual Change, EARLI: Knowledge management, EARLI: Experience and understanding, EARLI: Writing, AERA: Learning and instruction, NFPF: Classroom research and ethnographic studies, EARLI: Social interaction in learning and instruction, EERA: Ethnografi, EARLI: Individual differences in learning and instruction.

⁴⁴ EERA: Comparative education, samt CIES verksamhet

enskaper utifrån andra discipliner, med risk för en viss osjälvständighet. I det senare fallet formuleras utbildningsvetenskaper på sina egna premisser med risk för isolering relativt den övriga akademien.

Om vi vänder intresset mot det pragmatiska spänningsfältet är en första hypotes att formuleringar enbart i termer av studieobjekt hjälper till att få aktörer utanför akademien intresserade av den aktuella forskningen, t. ex sådana som har utbildning som arbetsområde. Exempel på sådana kategorier är Inclusive education, Instructional design, Quality assurance, School effectiveness, Assessment and evaluation, Moral and democratic education, Social justice and intercultural education, Information centres and libraries in educational research och Innovative intercultural learning environments

En möjlig risk vid detta slags distinktioner är, utifrån Hofstetter & Schneuwly (op. cit.), att karta och territorium kan blandas samman och att forskaren ser sig som expert på territoriet i stället för att analysera det.

Avslutande kommentar

Genomgången uppvisade ett mycket stort antal utbildningsvetenskapliga forskningsorganisationer med mer eller mindre utpräglad internationell karaktär. Av dessa studerades tio organisationer. Genomgången visade å ena sidan stora likheter i inriktning och kategorier mellan organisationer som AERA, EARLI, och EERA, där EARLI hade en större betoning på lärandefrågor och psykologiskt orienterad forskning, medan EERA hade en bredare inriktning i sina nätverk.

Tre professionsinriktade organisationer studerades. Den ena, ISATT var ursprungligen inriktad mot ett särskilt kunskapsobjekt, kognitiv modellering av yrkesexpertis hos lärare, men fick efter hand en bredare inriktning. Den andra, TNTEE, var uppbyggt som ett stort EU-stött nätverk med fokus på olika aspekter av lärarutbildning. Den tredje mer professionsorienterade organisationen var OMEP med fokus på barnomsorg och förskola. ESREA kan ses som ett mellanting mellan professions- och disciplinorienterad organisation med dess fokus på vuxenutbildning inom olika nätverk av delvis disciplinär art.

Två mer disciplinorienterade organisationer var ISCHE och CIES, den förre med fokus på utbildningshistoriska undersökningar och den andra med fokus på internationellt komparativa studier. Dessa forskarorganisationer hade också motsvarigheter i AERA och EERA som divisioner respektive nätverk. Det nordiska NFPF var konstruerat enligt samma kategorier som AERA och EERA. Formuleringen av underavdelningar visade på olika sätt att man inom dessa organisationer förhåller sig olika till akademiska och disciplinära dilemman.

Det fanns flera svenskar i organisationerna. Såväl i EARLI som i EERA, ISCHE, ISATT, ESREA, OMEP och TNTEE finns eller har det funnits svenska forskare i ledningen. Svenska forskare finns även med i ledningen för olika underavdelningar inom organisationerna.

Forskarorganisationer som internationella arenor för utbildningsvetenskaper kännetecknas slutligen av tre saker. För det första att det finns gott om sådana arenor med olika inriktningar. Genom att granska dessa dem får man en bild av hur utbildningsvetenskaper konceptualiseras. Den internationella mångfalden ger på så sätt en mångfasetterad bild av vad utbildningsvetenskaper kan vara och hur man kan åstadkomma fält för utbildningsvetenskap. För det andra är den anglosaxiska dominansen stor. Detta kan vara en följd av sökförfarandet via Internet, men troligen är det ett faktiskt förhållande som vi fångat upp. Att vara internationell är, något tillspetsat, att gå in i ett engelskspråkigt sammanhang och att ta hänsyn till nordamerikansk forskning. För det tredje finns ett visst inslag av svenska utbildningsvetenskaper på dessa arenor. Det gör det möjligt att följa upp erfarenheterna för svenskt vidkommande från dessa arenor med de specifika förhållanden som råder där, såväl språkligt som forskningspolitiskt och vetenskapligt och hur man som forskare hanterar detta och vilka implikationer detta i sin tur får på hemmaplan.

Internationella publikationer

I fokus för det här avsnittet är utbildningsvetenskapliga tidskrifter. Hur ser dessa arenor ut? Vad finns det för tidskrifter? Vilka kategorier och distinktioner är för handen? I vad mån representeras svensk utbildningsvetenskaplig forskning och inom vilka områden?

För att svara på dessa frågor undersökte vi vetenskapliga publikationer i tre olika databaser: Ingenta, ERIC och ISI Web of Science. Arbetet utfördes av bibliotekarie Dag Kyndel. Det är vår förhoppning att andra skall kunna göra liknande undersökningar eller kontrollera vårt sätt att arbeta. Upplägget ser ut som följer enligt Kyndels redogörelse:

ERIC

Sökbilden för ADVANCED SEARCH har använts. Jag har markerat "Journal articles only". Under "Build your search strategy" har jag i rullgardinsmenyn valt ID(INTENTIFIERS) och sedan fyllt i SWEDEN. På något sätt måste det stora materialet i ERIC avgränsas, och när det gäller ARTIKLAR är avgränsningen "CP"(COUNTRY OF PUBLICATION) eller avgränsningen "CO"(COUNTY OF ORIGIN) tyvärr inte gångbara, de kan användas när man i ERIC söker efter EDs, alltså dokument, men inte vid sökning efter EJs, artiklar – där anges tyvärr aldrig adress till författare. Efter tester med olika avgränsningsmetoder uppfattade jag att ID=Sweden gav den vettigaste avgränsningen för att få fram svenska författare. Jag har sedan markerat ett år i taget, och alltså sökt 2002 för sig, 2001 för sig och 2000 för sig.⁴⁵

ISI WEB OF KNOWLEDGE

Här har jag gått till ISI JOURNAL CITATION REPORTS. Under "Select a JCR edition and year" har jag valt JCR SOCIAL SCIENCES samt ett år i taget, 2002, 2001, 2001 (här kan intervall inte användas). Under "Select an option" har jag valt i rullgarfinen "View a group of journals by subject category". Därefter har jag sökt först i en omgång på "EDUCATION & EDUCATIONAL RESEARCH" och sedan i en ny omgång för varje år på "EDUCATION, SPECIAL". De tidskriftstitlar som på detta sätt kommer upp i "Journal summary list" (med Impact factor angiven!) söker jag sedan på i ett annat formulär i ISI WEB OF KNOWLEDGE. Jag väljer ISI WEB OF SCIENCE och väljer FULL SEARCH. Jag väljer år (enstaka år eller intervall) och klickar sedan på GENERAL SEARCH. I den tabell som kommer upp kan jag dels föra in titeln på de tidskrifter jag fått upp vid sökning i ISI JOURNAL CITATION REPORTS, detta görs i fältet "Source title", och – mycket bra i denna databas – jag kan skriva SWEDEN i fältet "Address". Till skillnad från EJ-sökningarna i ERIC kan man alltså söka på ursprungsland för artikeln i ISI.⁴⁶

INGENTA

Jag väljer "Advanced search". Här väljer jag ett årtal eller ett årtalsintervall. Därefter klickar jag på "Browse publications". I nästa bild väljer jag under "Choose a subject" i rullgardinsmenyn: SOCIAL SCIENCES. Detta genererar automatiskt nästa bild: "Social sciences – additional resources". Där väljer jag "Education". För de tidskriftstitlar som nu listas finns ingen möjlighet att bergänsa med land (ursprungsland). Jag går in i varje titel på årgången och sedan på varje nummer och varje artikel. Här måste jag själv bedöma om författarna är "svenska". (Forts. på s. 47).

⁴⁵ (ERIC/Educator's reference desk), www.eduref.org/Eric/

⁴⁶ WEB OF SCIENCES (<http://isi1.isiknowledge.com>)

(Forts. från s. 47.) Detta innebär en viss godtycklighet eftersom en författare med ett utländskt namn men verksam i Sverige kanske inte kommer med. Några artiklar kan jag ha missat av den orsaken.

Ofta är det flera författare, ett utländskt och ett mer svensk klingande namn och då följer jag upp artikeln. För att sedan spåra vilken lärosäte eller dylikt författaren hör till får jag söka på författarnamnet i ISI eller LIBRIS, ett tidsödande detektivarbete ibland.

En annan begränsning med INGENTA är den stora mängden svar/stora titelmängden man får under "Education". Detta är ju världens största tidskriftsdatabas, och det märks. Jag har tentativt valt att gå in på tidskriftstitlar som jag upplever relevanta, och valt bort ett antal som jag upplever som mindre troliga vad gäller svensk medverkan.⁴⁷

Detta är välkända och rekommenderade sökmaskiner för vetenskapliga texter inom utbildningsområdet. Samtidigt är maskinerna en begränsning. Genom att enbart använda oss av dessa maskiner underskattas de svenska vetenskapliga publikationerna, eftersom det finns tidskrifter som faller utanför sökmaskinernas områden. Samtidigt visar det sig att sökmaskinerna har tillgång till ett stort antal välkända internationella tidskrifter inom det utbildningsvetenskapliga området. Enligt vår bedömning blir resultaten en relativt allsidig sammansättning av internationella arenor.

Innan vi går vidare kan det vara värt att notera att det finns flera svenska eller nordiska tidskrifter som inte kommer med här. Svenska tidskrifter som inte kommer med är *Pedagogisk Forskning i Sverige*, *Pedagogiska Magasinet*, *Läraryrskombundens tidskrift om forskning* som går ut till alla medlemmar i organisationen, och *Utbildning och Demokrati* som ges ut av Örebro Universitet. *Nordisk Pedagogik* som ges ut av Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning kommer inte heller med och inte *NOMAD: Nordisk Matematikdidaktisk Tidskrift*. Vidare är det en begränsning att det i det närmaste uteslutande är engelskspråkiga publikationer som ingår i sökmaskinerna. Uppskattningsvis är det endast 2 procent av tidskrifterna som inte är engelskspråkiga.

Som enhet i analysen används främst författare. En och samma person kan därvid räknas som författare flera gånger. Poängen är alltså inte att identifiera enskilda personer och deras produktion, men väl deras bidrag på den internationella arenan.

Utbildningsvetenskapliga tidskrifter

Ingenta är en tvärvetenskaplig databas. Utbildningsfrågor, Education, återfinns under området Samhällsvetenskaper, Social Sciences. På det sättet identifiera-

⁴⁷ INGENTA (www.ingenta.com)

des 245 vetenskapliga tidskrifter av utbildningsvetenskaplig relevans. Eftersom en tidskrifts titel oftast försöker ange dess inriktning på ett övergripande sätt gjordes en översiktlig kategorisering av inriktningen på basis av titlarna.⁴⁸ Resultatet, som bara bör ses som en första översikt med stor inbyggd osäkerhet, blev som följer:

- Nära hälften hade en titel som refererade till ett visst studieobjekt som *Adult Education* eller *Computers and Education*.
- En femtedel relaterade sig till professionella praktiker som *Educational Psychologist* eller *Assessing Writing*.
- En tiondel refererade till moderdiscipliner som *British Journal of Educational Psychology* eller *Journal of Philosophy of Education*.
- En dryg tiondel angav kunskapsobjekt, i vid mening, i titeln, t.ex. *Curriculum Inquiry* eller *Learning and Instruction*.
- Och en sista tiondel kunde inte klassificeras på basis av titel.

Av de 245 tidskrifterna i Ingenta valdes, av resursskäl, 101 tidskrifter som uppfattades som mest relevanta för mer detaljerade studier. Genom att vi utnyttjade andra databaser kunde vi undersöka urvalets giltighet vad beträffar svenskt deltagande. Urvalet visade sig fungera väl.⁴⁹

En mer avgränsad databas, men med andra kvaliteter, är ISI Web of Knowledge. Deras lista över tidskrifter inom områdena *Education and Educational Research* och *Special Education* omfattar 116 tidskrifter. I den här databasen kan man studera i vad mån olika artiklar och tidskrifter refereras och vad man refererar till för texter i olika artiklar. Ett mått på vilken betydelse en tidskrift har är dess *Impact Factor* som visar hur mycket en genomsnittlig artikel i en tidskrift har citerats i andra tidskrifter i databasen. Man menar i anvisningarna från ISI att detta visar en tidskrifts relativa betydelse inom ett visst område. Och det är klart att det är ett mått, men ett mått som bör behandlas med en viss varsamhet.⁵⁰

⁴⁸ Kategoriseringen gjordes hierarkiskt som följer: Om en tidskrift knöts till en disciplin (moderdisciplin eller eget kunskapsobjekt) var detta utslagsgivande relativt referenser till professionellt kunnande eller praktik. Referenser till professionell praktik gick före referenser till studieobjekt enbart. Och fanns enbart studieobjekt som högre utbildning eller utbildning i Europa blev detta grund för kategorisering.

⁴⁹ Genom det här urvalet missade vi fem tidskrifter av Ingentas totala urval, enligt våra jämförelser med resultaten från sökningar medelst ERICs databas.

⁵⁰ Ett sätt att bedöma kvaliteten hos forskning eller forskare är i vad mån man publicerar sig internationellt och i vad mån dessa publikationer refereras till av andra forskare. Denna typ av bedömning är minst sagt tvivelaktig, just genom att kvaliteten eller innebörden av de argument som förs fram negligeras.

Ser vi till de 116 tidskrifterna med utbildningsvetenskaplig inriktning i ISI:s databas återfinns 42 av dem i Ingenta, alltså mindre än hälften. Ser vi till deras fokus blir den approximativa bilden som följer:

- En dryg tredjedel refererar till studieobjektet.
- En fjärdedel hänvisar till kunskapsobjekt.
- En sjättedel behandlar professionella praktiker.
- En sjättedel utgår från moderdiscipliner.
- Övriga går ej att klassificera på detta sätt.

ISI har alltså en mer selektiv bas än Ingenta. I övrigt är det framför allt en mindre andel tidskrifter som har en titel som anger studieobjekt.

Totalt har vi på detta sätt identifierat 296 tidskrifter av utbildningsvetenskaplig karaktär. Gemensamt för de båda databaserna är tidskrifternas språk. Bland Ingentas 245 tidskrifter är det bara fyra som utges på ett annat språk än engelska. Till detta kommer en tyskspråkig tidskrift hos ISI. Totalt är det alltså knappt 2 procent av tidskrifterna i materialet som ges ut på annat språk än engelska!

Till detta kommer Educational Research Information Center, ERIC, som är en USA-baserad sökmaskin. Den är bredare än Ingenta och ISI och har en utbildningsvetenskapligt baserad ambition att ställa samman olika texter och publikationer. Vi kunde på detta sätt identifiera ytterligare 38 tidskrifter. Totalt fann vi alltså 334 tidskrifter som publicerar artiklar med utbildningsvetenskapliga förtecken, enligt definitionerna i den här undersökningen. I 98, närmare 30 procent, av dessa tidskrifter är svenska författare publicerade.

Tabell 1. Sökmaskiner och deras träffar vad gäller svenska författare av internationella tidskrifter under perioden 2000–2002. Antal och procent.

Tidskrift	Svenska Författare	Träffar genom:		
		Ingenta	ISI	ERIC
Totalt (samtliga tidskrifter= 98)	302	29	27	63
Procent		25	23	52
Varav enbart i aktuell sökmaskinen (n)		11	11	43
Procent enbart inom sökmaskin		37	41	68

På det här sättet hittar man närmare 300 svenska författare. De är publicerade i 98 tidskrifter. Drygt hälften hittades genom ERIC, medan Ingenta och ISI svarar för cirka en fjärdedel vardera. I tabell 1 kan vi också se att ERIC i två tredjedelar av träffarna ger ett unikt bidrag, dvs. ett bidrag som inte motsvaras av träffar med hjälp av de andra sökmaskinerna. Med andra ord sprider sig träffarna olika beroende på vilken maskin som används. Det var alltså en rimlig strategi att kombinera de olika sökmaskinerna.

Ett ord bör sägas om innehållet i sökmaskinerna relativt olika discipliner eller skolämnen. Vad gäller ERIC finner vi sålunda nitton tidskrifter som i sin titel behandlar matematikundervisning och matematikdidaktik.⁵¹ Åtskilliga tidskrifter fokuserar på läsning, skrivning och undervisning i modersmål och andraspråk. Vi kunde sålunda identifiera ett sjuttiotal tidskrifter som i sin titel markerade fokus på språk.⁵² Det är alltså ett icke föraktligt antal tidskrifter som har ett sådant innehållsligt fokus.

Ser vi till frågan om tidskrifternas nationella eller internationella karaktär har ett stort antal tidskrifter, framför allt i ERIC, en klart nationell prägel.⁵³ Det är

⁵¹ Journal of Mathematical Behavior, Journal of Mathematics Teacher Education, Mathematical Cognition, Mathematical Thinking and Learning, Mathematics and Computer Education, Mathematics Education Dialogues, Mathematics Education Research Journal, Mathematics Educator, Mathematics in School, Mathematics Teacher, Mathematics Teaching, Mathematics Teaching in the Middle School, Micromath, New York State Mathematics Teachers' Journal, Ohio Journal of School Mathematics, School Science and Mathematics, Teaching Children Mathematics, Teaching Mathematics and Its Applications, och Zentralblatt für Didaktik der Mathematik/International Reviews on Mathematical Education.

⁵² Identifierat med sökning på Language och Linguistic: American Language Review, Annual Review of Applied Linguistics, Applied Language Learning, Applied Linguistics, Applied Psycholinguistics, Bilingual Research Journal, Bilingual Review/Revista Bilingue, Bilingualism: Language and Cognition, Canadian Journal of Applied Linguistics, Canadian Modern Language Review, Computer Assisted Language Learning, Current Issues in Language & Society, Current Issues in Language Planning, Dialog on Language Instruction, Foreign Language Annals, Hong Kong Journal of Applied Linguistics, Indian Journal of Applied Linguistics, International Journal of Applied Linguistics, International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, International Journal of Bilingualism, Issues in Applied Linguistics, Journal of African Language Learning and Teaching, Journal of Child Language, Journal of East Asian Linguistics, Journal of French Language Studies, Journal of Language for International Business, Journal of Language, Identity, and Education, Journal of Multilingual and Multicultural Development, Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics, Journal of Second Language Writing, Journal of Sociolinguistics, Journal of Speech, Language, and Hearing Research, Journal of the African Language Teachers Association, Language, Language & Communication, Language Acquisition, Language and Education, Language and Intercultural Communication, Language and Speech, Language Arts, Language Awareness, Language in Society, Language Learning, Language Learning & Technology, Language Learning Journal, Language Policy, Language Problems & Language Planning, Language Quarterly, Language Sciences, Language Teaching Research, Language Testing, Language Variation and Change, Language, Culture and Curriculum, Language, Speech, and Hearing Services in Schools, Learning Languages, Linguistics and Education, Modern Language Journal, Rassegna Italiana di Linguistica Applicata, Reading in a Foreign Language, Reading: Literacy and Language, Research on Language and Social Interaction, Second Language Research, Sign Language Studies, Southwest Journal of Linguistics, Studies in Second Language Acquisition, TESL Canada Journal, TESL Talk, TESL-EJ, TESOL Journal, TESOL Quarterly, och Topics in Language Disorders.

⁵³ Se fotnot 51 och 52 för exempel på den lokala prägnen hos vissa tidskrifter.

ändå ett mycket stort antal internationella utbildningsvetenskapliga tidskrifter som hittas med de sökmaskiner som används i den här undersökningen.

Svenska forskare i internationella tidskrifter

Var publicerar sig svenska forskare och hur utnyttjas olika tidskrifter för att presentera svensk utbildningsvetenskaplig forskning? Vid genomgången av tidskrifter i databaserna identifierades svenska forskare, definierade utifrån sin hemvist. Vi valde som analysenhet den enskilda författaren till varje text. Då kunde vi nämligen också ta hänsyn till att forskare från olika institutioner kunde vara författare till samma artikel. Om en författare var med i olika artiklar räknades han/hon varje gång. Totalt fann vi närmare 100 internationella tidskrifter som behandlar utbildningsvetenskaplig forskning och där svenska forskare finns med som författare. Antalet artiklar är totalt drygt 200 och sammanlagt hittade vi 300 artiklar där svenskar står som författare (tabell 2).

Tabell 2. Antal svenska författare i internationella tidskrifter 2000–2002.

Antal svenska författare i tidskriften	Antal tidskrifter med angivet antal svenska författare	Totalt antal svenska författare i tidskrifterna
1	40	40
2	27	56
3	9	27
4	9	36
5	2	10
6	3	18
7	4	28
8	2	16
35	1	35
36	1	36
Totalt	98	302

I tabellen presenteras 98 tidskrifter i vilka svenska författare lämnat bidrag. Tabellen visar att för en stor andel tidskrifter återfinns endast enstaka författare för perioden 2000–2002. Drar vi gränsen vid minst fyra svenska författare under den aktuella treårsperioden finner vi 22 tidskrifter. I fyra av fallen var det en enstaka artikel i en tidskrift som hade fyra författare. Om vi tar bort dessa enstaka inlägg återstår 18 tidskrifter där det inte är helt ovanligt med artiklar av svenska forskare (tabell 3).

Tabell 3. Svenska författare i de mest utnyttjade internationella tidskrifterna.

Antal	Antal artiklar med minst en svensk	Tidskriftens namn	Tidskriftens citeringsgrad enligt ISI journal citation reports 2002
4	2	Journal of learning disabilities	3*
4	2	Language learning	–
4	3	Childhood	–
4	3	Journal of creative behavior	–
4	3	Learning and instruction	21
4	4	Minerva	41
5	3	Current issues in language & society	–
6	2	Intelligence	–
6	3	Journal of adolescence	–
6	4	Instructional science	34
7	4	European journal of education	–
7	5	European journal of teacher education	–
7	5	International journal of inclusive education	–
7	6	Quality in higher education	–
8	6	Reading and writing	–
8	7	European journal of special needs education	–
35	23	Scandinavian journal of educational research	–
36	25	Journal of intellectual disability research	1*

* Rangordning baserad på Special Education Journal Impact

Tabellen visar att svenska forskare presenterar sin forskning i tidskrifter med anknytning till Europa, (European Journal of Education, European Journal of Teacher Education, European Journal of Special Needs Education, 22 forskare) eller Skandinavien (35 forskare). Vad som är påtagligt är också att specialpedagogiska forskningstidskrifter av olika slag är en betydelsefull arena för svenska forskare. Totalt 55 författare publicerar sig i sådana tidskrifter.

Relativt många svenska forskare publicerar sig i tidskrifter som behandlar frågor om lärande och undervisning (Learning and Instruction; Instructional Science; Reading and Writing) utnyttjas av. Totalt finner vi här 18 svenska författare. Vi kan också notera att språkfrågor är ett område där svenska forskare publicerar sig relativt frekvent. En överraskning är avsaknaden av bidrag till mer makroorienterade tidskrifter.

Så över till i vad mån dessa tidskrifter citeras. I den kvantitativa analys som görs i ISI journal citation reports återfinns 27 av de 98 tidskrifter där svenska forskare publicerar sig. Det är framför allt tidskrifter som behandlar special education, alltså specialpedagogik eller utbildning i relation till olika handikapp, som hamnar främst vad gäller citering. Bland de mer frekvent utnyttjade tidskrifterna är det *Learning and Instruction* och *Instructional Science* som hamnar

relativt högt upp. I sammanhanget bör noteras att en flitigt utnyttjad internationell tidskrift som *Scandinavian Journal of Educational Research* inte finns med på ISI:s lista

Vi menar att man generellt bör vara försiktig med den här typen av mått på forskningens genomslagskraft. Men man bör kanske tänka igenom publiceringen för svenskt vidkommande, så att det blir i tidskrifter som andra forskare läser och citerar. Vidare bör en sådan tidskrift som *Scandinavian Journal of Educational Research* fråga sig varför den inte är med bland ISI:s tidskrifter.⁵⁴

Orter och författare

Varifrån kommer då den internationellt publicerade utbildningsvetenskapliga forskningen? De kommer främst från Stockholm och Göteborg följda av Uppsala och Linköping. Två tredjedelar av arbetena kommer från dessa orter. Därefter kommer Umeå, Karlstad, Luleå, Lund/Malmö samt Örebro och Västerås med Mälardalens högskola (tabell 4).

Tabell 4. Fördelning av författare efter or. Procent (n=302)

Ort	Procent
Göteborg	20
Karlstad	5
Linköping	10
Luleå	3
Lund/Malmö	3
Västerås	2
Stockholm	26
Umeå	9
Uppsala	12
Örebro	3
Övriga	6
Totalt	100

⁵⁴ Denna fråga följdes upp vid ett EERA symposium om citeringsindex inom samhällsvetenskaperna i Hamburg. Det finns vissa riktlinjer vad gäller refereeförfarande, utformning, publiceringschema och genomslagskraft för att inkluderas i e.g. ISI Web of Science. Inom EERA kommer man att arbeta vidare med de här frågorna, för att bl. a. motverka den nordamerikanska dominansen och det engelsk-språkiga greppet över utbildningsvetenskaplig publicering.

Vidare har resultaten av undersökningen presenterats för redaktionen för *Scandinavian Journal of Educational Research* som redan agerat i frågan. Huruvida SJER kommer att ingå i ISI Web of Science är ännu en öppen fråga.

Mönstret är alltså att de stora universitetsorterna, bortsett från Lund/Malmö, dominerar när det gäller internationell publicering av svensk utbildningsvetenskaplig forskning. I sammanhanget vill vi återigen påminna om att undersökningen bygger på en särskild metod, där det är den etablerade forskningen som syns.

Internationell publicering och disciplinär tillhörighet

De vetenskaper inom vilka svenska författare publicerar sig internationellt visas i tabell 5. Till viss del har vi gått emot den tvärdisciplinära indelningsgrund som ibland är för handen. Samtidigt är klassifikationen något grov för att ge en bättre översikt.

Tabell 5: Författares disciplinära tillhörighet.

GRUPP	Procent
Medicin, Vård, Omsorg	17
Naturvetenskap och Teknologi m m	6
Humaniora, språk	5
Samhälls- och beteendevetenskap utom pedagogik	22
Pedagogik utom vid IPD, LHS samt ILU	17
Institutionen för Pedagogik och Didaktik i Göteborg	11
Lärarhögskolan i Stockholm	9
Lärarytutbildning i Umeå	3
Lärarytutbildning i Uppsala	1
Pedagogiskt Arbete	1
Övrigt (försvarshögskolan, idrottshögskolan, trafikforskning m m)	8
Ej klassificerbara	3
TOTALT	100

Av författarna kunde 3 procent inte identifieras med de uppgifter som lämnades om artikeln, eller med hjälp av sökmaskinen Google. Ytterligare 8 procent rubricerades som övrigt. Där återfanns en tämligen heterogen grupp från Försvarshögskolan, Idrottshögskolan, Högskoleverket m.m. Från medicin och vård kommer en relativt stor grupp på 17 procent. Deras publikationer gäller främst områdena forskning om handikapp och normalisering. Naturvetenskap och humaniora svarar vardera för cirka 5 procent av författarna. Samhälls- och beteendevetenskap, där psykologi är en mycket stor andel, svarar för 22 procent av det totala antalet författare.

Vi har preciserat analysen vad gäller pedagogik, pedagogiskt arbete och forskning vid större lärarutbildningar. Här hittar vi sammanlagt 42 procent av författarna.

Vi har skiljt ut pedagogik där författarna kommer från institutioner för pedagogik, specialpedagogik m.m. från de yrkesinriktade institutionerna som Institutionen för Pedagogik och Didaktik (IPD) i Göteborg, Lärarhögskolan i Stockholm och lärarutbildningarna i Umeå och Uppsala. Vilken disciplinär bas forskarna vid dessa institutioner har framgår inte av tabellen. Om man vet vilken forskarutbildning de aktuella forskarna har eller genomgår kan man emellertid göra en exaktare bestämning av den disciplinära tillhörigheten vid dessa institutioner. Vi återkommer till detta.

Ser vi till publiceringsmönstret vid olika orter framkommer vissa skillnader. I Stockholm hittar vi relativt många publikationer inom vård och humaniora. Lärarhögskolan svarar för en tredjedel av författarskapen. I Göteborg svarar IPD för mer än hälften av författarskapen samtidigt som samhällsvetenskap också är stark. I Uppsala är bilden helt annorlunda. Här svarar lärarutbildningen för mindre än en tiondel av författarskapen, medan medicin och pedagogik svarar för en fjärdedel vardera. Avvikelsen i Uppsala beror troligen på att institutionerna för lärarutbildning och pedagogik hållits isär sedan högskolereformen 1977.

Vad säger då dessa resultat? De visar bl.a. att det förekommer forskning med utbildningsvetenskapligt fokus, inom olika områden och discipliner, definierat utifrån tidskrifter och med hjälp av sökmaskiner. Det finns en omfattande medicinsk pol och en samhällsvetenskaplig pol, där psykologi som ämne är starkt. Därtill kommer ytterligare en pol med bas i pedagogik som disciplin vid självständiga institutioner eller integrerat i institutioner med lärarutbildning.

Vi har gjort vissa preliminära analyser av i vad mån svenska författare citeras enligt citeringsmöjligheterna i ISI Web of Science. Analyserna visar att svenska forskare framför allt citeras inom medicin och psykologi. I övrigt citeras svensk utbildningsvetenskaplig forskning inte särskilt frekvent. Dessa preliminära resultat anser vi till stor del är en följd av hur ISI är konstruerad. Det mesta av svensk forskning är utestängt från citeringsgranskning eftersom de tidskrifter där svenska forskare publicerar sig inte ingår i ISI:s material.

Avslutande kommentarer

Det finns en mycket rik flora av internationella tidskrifter med utbildningsvetenskaplig inriktning. De sökmaskiner som utnyttjades hade nästan enbart anglosaxisk inriktning vad gäller språk och tidskrifternas hemvist. Endast ett

par procent var inte engelskspråkiga. Det gör att nordiska tidskrifter inte syns nämnvärt ofta i sökmaskinerna. Framför allt den nordamerikanska genomslagskraften är mycket stor, medan europeiska tidskrifter syns mindre. Det märks bl.a. av att den nordamerikanska forskarorganisationen AERA:s tidskrifter hamnar högst på ISI:s Journal citation reports.

Svenska forskare i utbildningsvetenskap publicerar sig relativt frekvent i internationella tidskrifter. Det är emellertid svårt att bedöma om man skall anse att publiceringen är riklig eller inte. Det behövs nämligen andra mått att relatera dessa resultat till. Slutligen är det ett problem att de flesta av dessa tidskrifter inte finns hos den mycket inflytelserika ISI Web of Science.

Överstatliga organisationer

Vi skall här behandla överinternationella organisationer som arenor för utbildningsvetenskaplig forskning. I centrum kommer EU att stå, framför allt som forskningsfinansierare men också på grund av sina ambitioner att bygga upp en europeisk forskningsarena.

De överstatliga organisationerna är i dag på många sätt mycket intressanta i utbildningssammanhang. På ett sätt kan man se dem som verktyg eller uttryck för en globalisering av utbildningen genom de nätverk som byggs upp och den standardisering man menar äger rum genom de överinternationella organisationernas verksamhet. Dienel, Hammarlund & Peterson (2002) visar de dubbla tendenserna därvidlag. Forskning har knutits till universalistiska, icke nationalistiska, strävanden utifrån vetenskapliga visioner. Men när kommersiella intressen kommer med i bilden blir vetenskaplig verksamhet ett medel för nationell ekonomisk tillväxt och för möjligheter att hävda sig i internationell konkurrens.

Världsbanken är en internationell aktör som på ett mycket påtagligt sätt arbetar med utbildningsfrågor och som har utbildning som ett led i utvecklingsstrategier för olika länder.⁵⁵ Inom världsbanken granskar man länders utbildningssystem och ger förslag till åtgärder. UNESCO är en annan sådan aktör som på olika sätt engagerar sig i utbildningsfrågor, då kanske framför allt med inriktning på resurser till utbildning i olika delar av världen.

OECD

OECD är en organisation som är mycket intressant ur ett globaliseringsperspektiv. Den har trettio medlemsstater och samarbetar aktivt med cirka 70 andra länder. Organisationen arbetar med frågor om handel, utbildning, utvecklingsfrågor samt vetenskap och innovationer. Av stor betydelse är frågor om styrning och fördelning av resurser och om sätt att utforma effektiva politiska strategier. I samband därmed arbetar OECD med att gå igenom t.ex. utbildningssystem och indikatorer på resurser och utfall inom utbildning.⁵⁶ Deras analyser av olika

⁵⁵ <http://www.worldbank.org>

⁵⁶ <http://www.oecd.org>

länders utbildning brukar ofta bli rejält uppmärksammade, t.ex. i skrifter som *Education at a Glance*.

Every year, the OECD's annual *Education at a Glance* puts a spotlight on the performance of education systems in OECD countries with a rich collection of comparative data on topics from the qualification levels of school-leavers to the salary levels of teachers.⁵⁷

På samma sätt förhåller det sig med OECD:s internationella jämförelser av skol-systemens kvalitet och effektivitet, liksom deras genomgångar av forskning och vetenskap. OECD är en internationell organisation som har ett stort inflytande genom sina undersökningar och publikationer. PISA (Program for Individual Student Assessment) är en mycket omfattande undersökning som undersöker femtonåringars färdigheter enligt OECD:s presentation:

PISA, a new three-yearly survey of the knowledge and skills of 15-year-olds in the principal industrialised countries, provides some answers. It assesses how far students near the end of compulsory education have acquired some of the knowledge and skills that are essential for full participation in society. It presents evidence on student performance in reading, mathematical and scientific literacy, reveals factors that influence the development of these skills at home and at school, and examines what the implications are for policy development.

Mottagandet av PISA:s resultat i Tyskland är belysande, vilket illustreras med följande citat från CNN:

BERLIN, Germany (Reuters) -- Germans, proud of philosophers and writers such as Nietzsche and Goethe, have long assumed their schools were among the best in the world. But they have been shocked out of their complacency by an international comparison of students in 32 countries by the Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) which put German schools in 25th position.

The land of the "Dichter und Denker" (poets and philosophers) was stunned to find its students were in the bottom third of the "PISA" test -- far behind top-scoring Finland and lagging Italy, the United States and Spain which the Germans had assumed to have inferior schools.

"Are German students dumb?" asked the influential weekly magazine *Der Spiegel* in a cover story that cataloged many of the weaknesses in the country's schools.

"The public is up in arms about how dumb our students turned out to be," wrote Berlin's *Tageszeitung* newspaper. "They can't read, they can't write and forget about mathematics. German students are near the top of the list for incompetence."

The first-ever global survey of the key skills of teenagers involved students around the world and included 265,000 15-year-old German students. They were tested in the summer of 2000 in reading comprehension, mathematics and science and the results were released last month.

To add insult to injury, the PISA (Program for International Student Assessment) test also showed that fewer Germans reached the top scores than in 12 of the 15 European Union states.

⁵⁷ <http://www.oecd.org/EN/about/>

Stunned by the poor performance, politicians and education experts have called for far-reaching reforms of the country's schools. (Källa: CNN.com/Education, Wednesday, January 2, 2002:)⁵⁸

Exemplet visar vilken betydelse en internationellt jämförande undersökning som PISA kan få för den nationella utbildningspolitiska diskussionen, som i Tyskland. Man kan se det som att överstatliga organisationer är med och förändrar utbildning genom sin inverkan på utbildningspolitiska diskurser. De internationella undersökningsinstrumenten innebär också en operationalisering av mål för utbildning. De internationella jämförelserna blir alltså mått på nationella utbildningskvaliteter. Som Dienel m.fl. påpekat får internationaliseringen en närmast nationalistisk betydelse inom vissa områden. Uppenbarligen gäller detta t.ex. mottagandet av PISA i Tyskland. Vi kan också notera det mottagande SIMSS, Second International Mathematics and Science Studies, fick i Sverige tio år tidigare. Uppståndelsen blev mycket stor över den svenska skolans svaga internationella placering.

OECD:s och andra överstatliga organisationers verksamhet är viktig för utbildningsvetenskaplig forskning på åtminstone två sätt. De omfattande datainsamlingarna och analyserna innebär en ansamling av kunskaper och kompetens som kommer att bli allt viktigare för forskningen. OECD:s ackumulering av data och forskningskompetens kan t.ex. få en ytterst stor betydelse för vad som räknas som fakta inom utbildningsvetenskaper och när forskningsagendor sätts. Dessutom innebär OECD:s granskningar av utbildningsforskning en tendens till standardisering av forskning och forskningspolitik. Ett exempel är den nyligen genomförda granskningen av utbildningsforskning i England där den samhälls- och professionella relevansen av forskning sätts på dagordningen.⁵⁹

EU och vägen mot en europeisk forskningsintegrering

En av de överstatliga aktörerna är EU med sitt ramprogram för forskning. Detta ramprogram där just forskningens nyttighet och användbarhet står i fokus (se t.ex. dess s.k. Treaty) är också ett strukturerande och integrerande program. En tanke som framförts av Philippe Bosquin är inrättandet av "A European

⁵⁸ Cf Bengt Johansson, NCM in Gothenburgh. Se <http://fyi.cnn.com/2002/fyi/teachers.ednews/01/02/germany.schools.reut/index.html>

⁵⁹ Educational research and developemnt in England: examiners report CERI/CD (202)10

Research Area” där olika nationella forskningsprogram samarbetar. Så här uttrycks detta i en text från EU:

Europa är den moderna vetenskapens vagg. Täckt av ett nätverk av universitet, forskningscentrum, industrilaboratorier och innovativa små och medelstora företag förfogar Europa över en potential av grå celler som hör till de mest kvalificerade i världen. Varje land har sin vetenskapliga tradition, sin styrka och sina särdrag. Sedan början av 80-talet har Europeiska unionens ramprogram skapat en ny dynamik, grundad på samarbete över gränserna. Dessa program har tilldelats allt större resurser och formats utifrån prioriteringar som lagts fast efter ett brett samråd mellan behöriga politiska instanser, företrädare för vetenskaps- och industrivärlden samt för användarna. I programmen skisseras konturerna av ett verkligt europeiskt område för forskningsverksamhet. Ett område i medborgarnas tjänst, vilket framgår av de uppsatta målen, som svarar mot de mångskiftande behoven hos ett samhälle i förändring. (Europa: Ett område för forskning, sid. 32)⁶⁰

En viktig poäng i sammanhanget är att EU genom sitt forskningsstöd inte bara finansierar forskning. Resurserna utnyttjas målmedvetet för att integrera forskningsinsatser i Europa. Därigenom åstadkommer man gemensamma insatser för forskningsfinansiering och strategier för utveckling av europeisk forskning. Detta får självfallet konsekvenser för svenskt vidkommande, se t.ex. Vetenskapsrådets verksamhetsberättelse för 2002, där man för fram policyn att stödja svenska forskargrupper av hög vetenskaplig kvalitet för att ”...aktivt och framgångsrikt delta i samarbete inom EU-programmen”.⁶¹ Detta utvecklas vidare i frågan om att inrätta ett europeiskt forskningsråd. Tanken är där att man skall samordna resurserna effektivare och slagkraftigare.

I EU:s ramprogram för forskning var grunden i början teknisk och naturvetenskaplig. Först under det fjärde ramprogrammet kom samhällsvetenskaplig forskning med under rubriken Targeted Socio-Economic Research (TSER). Vi befinner oss nu i början av det sjätte ramprogrammet.⁶²

Tidsmässigt ser de olika ramprogrammen ut som följer:

- 1995–1998: Fjärde Ramprogrammet: TSER
- 1999–2002: Femte Ramprogrammet: Key Action
- 2003–2006: Sjätte Ramprogrammet: Citizens

Under de olika ramprogrammen gör man tre utlysningar av forskningsmedel.

⁶⁰ Se också Vetenskap och samhälle – Handlingsplan. Europeiska kommissionen. <http://www.cordis.lu/science-society>

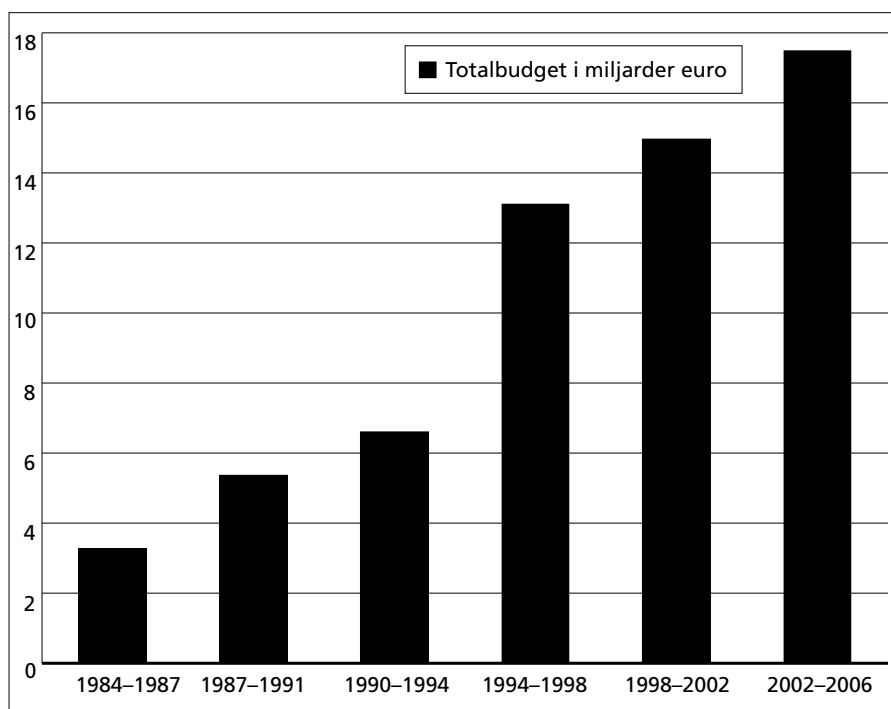
⁶¹ Vetenskapsrådets verksamhetsberättelse 2002, sid

⁶² I Sverige har EU/FoU-rådet information om EUs ramprogram och andra aktiviteter. Se EU/FoU-rådet, Regeringsgatan 56, Box 7091, 103 87 Stockholm. Tel 08-454 64 50.

Därvid använder man sig av olika slags instrument. Man kan som forskare söka om anslag för forskning på olika sätt. Vidare finns det instrument för att stödja nätverk och forskningsmobilitet samt att stödja unga forskare.

Vad gäller de finansiella resurserna för EU:s ramprogram har dessa ökat betydligt, vilket visas i figur 1. Vid starten hade man en budget på drygt tre miljarder euro, medan det sjätte ramprogrammet har en totalbudget på 17,5 miljarder euro, dvs. drygt 160 miljarder kronor.

Figur 1: Resurser till EU:s forskningsprogram som totalbudget.
Källa: EU-/FoU-rådet.

Den svenska forskningspolitiska policyn är att stödja svenskt samarbete inom EU:s forskningsprogram och att verka för ett gemensamt europeiskt forskningsområde.

Inriktning

För att förstå inriktningen av EU:s forskningsprogram bör man känna till en formell och en informell aspekt. Den formella är att inriktningen regleras av det avtal som träffats inom EU vad gäller forskning. Den skall vara policyrelevant. Den informella är att EU:s forskningsorganisation från början är uppbyggd för

naturvetenskap och teknik och att innehavare av tunga poster inom EU, även ledningen för TSER, ofta rekryteras från naturvetenskap och teknik. Inriktningen bestäms av respektive program. Vid utlysningen finns det olika arbetsprogram som skall kommunicera med forskarna.

När det gäller den utbildningsvetenskapliga forskningen var utbildning och träning ett av tre områden inom det fjärde ramprogrammet. Projekt med utbildningsinriktning erhöll motsvarande 27 miljoner euro. Inom det femte ramprogrammet fanns utbildningsfrågor med i ett av 12 områden. De syntes mest i den första utlysningen. Totalt fick utbildning 13 miljoner euro. Utbildning intar en ännu mer undanskymd plats i det sjätte ramprogrammet. Det skall integreras med andra discipliner och har inte någon egen rubrik. En tjänsteman kommenterar detta sålunda:

The 6th FP work programme – even worse! You have to fight for everything: The commission needs to develop an internal supportive culture for educational research. Not nuclear scientists as heads, strengthen human resources and make more resources available for educational research in recognition of the fact that educational research is a huge area and the means to perform.

Vad som framför allt knyter an till utbildningsforskning är frågor om vägen mot ett kunskapssamhälle, enligt samme sagesman.⁶³

Här följer de grundläggande dragen i det sjätte ramprogrammet:

As the name indicates FP6 is the frame for the EU activities in the field of science, research and innovation. With a budget of 17.5 billion euros for the years 2002–2006 it represents about 4 to 5 percent of the overall expenditure on RTD in EU Member States. The main objective of FP6 is to contribute to the creation of the European Research Area (ERA) by improving integration and co-ordination of research in Europe which is so far largely fragmented. At the same time research will be targeted at strengthening the competitiveness of the European economy, solving major societal questions and supporting the formulation and implementation of other EU policies. (Europakommissionen: the 6th framework in brief, December 2002 edition, p 5)

Totalt omfattar alltså det sjätte ramprogrammet en rejäl andel av forskningsanslagen i Europa. Den övergripande inriktningen är att åstadkomma ett europeiskt forskningsområde genom att öka integration och koordination i ett Europa där forskningen för närvarande ses som alltför fragmenterad. Genom forskning menar man att den europeiska ekonomins konkurrenskraft skall stärkas, sociala problem lösas och genomförandet av EU:s policyprogram underlättas.

Ramprogrammet omfattar tre olika block.

- (I) Fokusering och integrering av europeisk forskning. Här finner vi sju prioriterade forskningsområden.

⁶³ Intervju den 13 februari 2003.

- (II) Struktureringen av ett europeiskt forskningsområde. Under detta område behandlas mobilitet och infrastruktur.
- (III) Förstärkning av grunderna för ett europeiskt forskningsområde. Fokus är på integrering och på att ta fram gemensamma forskningsprogram (policies).

Det sjätte ramprogrammet omfattar sju prioriterade områden där EU ger stöd:

- Life sciences, Genomics and Biotechnology for Health
- Information Society Technologies
- Nano-technologies and nano-sciences, knowledge-based multifunctional materials, new production processes and devices
- Aeronautics and Space
- Food Quality and Safety
- Sustainable Development, Global Change and Ecosystems
- Citizens and Governance in a knowledge-based society

Forskning om utbildning hamnar under det sjunde tematiska området. Målen för detta är i korthet

Mobilisation of European research in economic, political, social sciences and humanities that are necessary to develop an understanding of, and to address issues related to, the emergence of a knowledge-based society and new forms of relationships between its citizens, on the one hand and between its citizens and institutions, on the other. (a.a., s. 8)

Inom detta område finner man att kunskapssamhälle är ett vitalt begrepp liksom frågor om medborgarskap, demokrati och samhällsstyrning. Efter vad vi kan förstå av ovanstående mål är intresset för forskning av instrumentellt slag. Forskningen skall bidra till att lösa olika problem och till att förstärka den ekonomiska slagkraften.

Knowledge-based society and social cohesion

Research Area 1 Improving the generation, distribution and use of knowledge and its impact on economic and social development.

Research Area 2: Options and choices for the development of a knowledge-based society.

Research Area 3: The variety of paths towards a knowledge society.

Citizenship, democracy and new forms of governance

Research Area 4: The implications of European integration and enlargement for governance and the citizen.

Research Area 5: Articulation of areas of responsibility and new forms of governance.

Research Area 6: Issues connected with the resolution of conflicts and restoration of peace and justice

Research Area 7: New forms of citizenship and cultural identities

Man förväntar sig att forskarna läser igenom dessa områden mycket noggrant för att förstå vad man inom ramprogrammet förväntar sig av forskningen. Utbildningsvetenskaplig forskning har inte något eget område utan ligger främst inom de tre första områdena, enligt EU:s bedömningar.⁶⁴

Vid utlysning av forskningsmedel arbetar man med tre olika slags forskningsstöd, nämligen integrerade projekt (stora europeiska samarbetsprojekt), excellenta nätverk (stora resurskrävande nätverk) och specifika målinriktade forskningsprojekt (som kan liknas vid mer traditionella forskningsprojekt, där man inte har samma integrerande funktioner som i de båda andra).⁶⁵

Storleksordningen på de medel som kommer att delas ut efter den första utlysningen (i april 2003) är 48 miljoner euro för integrerade projekt och nätverk och 33 miljoner euro för de mer traditionella projekten. Möjligheten att få finansiering varierar, från –8 procent för integrerade projekt (anslag på 3–5 miljoner euro var) till målinriktade forskningsprojekt med 20 procent chans (anslag på cirka 1–2 miljoner euro).⁶⁶

Verksamhet – deltagande och resurstilldelning

Tabell 6: Deltagande forskare inom EU:s socio-ekonomiska forskning.

	TSER	Key Action	Totalt
Deltagande forskare totalt	1 206	1507	2 713
Deltagande svenska forskare	62	57	119
Koordinatorer totalt	162	185	347
Koordinatorer från Sverige	6	5	11

Källa: Samtal 13 februari 2003.

Antalet svenska forskare inom de båda tidigare ramprogrammen bestod av 119 personer (med risk för dubbelräkning) eller 4,4 procent av de 2 713 forskare som deltog. Andelen projekt som koordineras från Sverige är ännu mindre, totalt 11 eller 3,2 procent. Detta kan jämföras med Storbritannien, varifrån 25,1 procent koordineras.

⁶⁴ Intervju i Brussel den 13 februari 2003.

⁶⁵ Se här FP6: Specific Programme "Integrating and Strengthening the European Research Area. Priority 7: Citizens and Governance in a knowledge based society. (Work Programme 2002–2003).

⁶⁶ Källa: presentation vid EERA av Angelos Agalianos.

Hur är det då med svensk medverkan inom denna arena? Det svenska EU-/FoU-rådet (2002) skriver om det femte ramprogrammet:

Det finns svensk medverkan i ca 1 200 projekt, vilket motsvarar ca 15 procent av alla projekt. I fjärde ramprogrammet var siffran ca 12 procent. Även på det här området ligger Sverige väl till i förhållande till BNP och folkmängd

Andelen för Sverige inom det socio-ekonomiska området är emellertid klart lägre än för genomsnittet för samtliga områden.⁶⁷

Vad gäller utbildning som forskningsfält har vi behandlat det på ett europeiskt plan.⁶⁸ Det svenska deltagandet kan mätas i termer av de projekt som koordineras från Sverige. Vad gäller det fjärde ramprogrammet koordineras 2 av 36 projekt inom utbildningsområdet från svenska universitet.⁶⁹ Även inom det femte ramprogrammet, där utbildningsområdet är mycket svårare att definiera, är det två svensk-koordinerade utbildningsinriktade projekt som fått stöd.⁷⁰ Detta torde vara relativt mycket med tanke på stödet till övrig socioekonomisk forskning i Sverige (se tabell 5), fyra koordinatörer av totalt elva finns i det utbildningsvetenskapliga fältet.

Om inriktningen av den EU-finansierade forskningen kan förmodligen mycket sägas. Granskar man utlysningen av forskningsmedel och de kriterier som används vid bedömningen, kan man med visst fog hävda att den instrumentella inriktningen är betydande. Citatet av Philippe Bosquin kan ses som en illustration till detta.⁷¹ Forskningen ses som ett medel för att hantera bestämda europeiska problem och för att Europa skall kunna hävda sig i konkurrens med USA. Samtidigt bör det sägas att kriterierna för att få projektfinansiering från EU är att grundläggande vetenskapliga krav är uppfyllda.

Hur går det då med arbetet att strukturera en europeisk forskningsarena? Vi kan redan nu se vissa resultat av det arbetet. Det syns bl.a. i de europeiska forskningsorganisationernas verksamhet. Där följer man vad som händer i Bryssel och kommunicerar även med EU:s tjänstemän om forskningsbehov och europeiskt samarbete.⁷² Det syns också tydligt i de nätverk som startats bland forskare i

⁶⁷ Se EU/Fou-rådet (2001, s. 39).

⁶⁸ Se här ftp://ftp.cordis.lu/pub/citizens/docs/report_education_03.pdf.

⁶⁹ Ett projekt vid pedagogiska institutionen i Lund och ett vid pedagogiska institutionen i Uppsala

⁷⁰ Ett projekt vid psykologisk-pedagogiska institutionen i Linköping och ett vid sociologiska institutionen i Uppsala.

⁷¹ Se också Hakkala et al (2002) för bedömningar från universitetshåll.

⁷² Sälunda har EERA inbjudits till samtal rörande EU:s forskningsplanering och tjänstemän inom EU har medverkat vid EERA:s kongresser, bl.a. annat för att informera om utlysningar av forskningsmedel.

Europa. Pohoryles (2002) pekade på att arbetet med ramprogrammen har varit framgångsrikt i detta hänseende. Å sin sida visar van der Meulen (2002) hur olika forskningskulturer hanterar det internationella samarbetets möjligheter och begränsningar. Dessa studier bygger på uppbyggnad av nätverk. Enligt vad vi kan se, återstår det att se konsekvenserna av de stora integrerade projekt som byggs upp inom det sjätte ramprogrammet. Likaså återstår det att se hur samarbetet mellan olika nationella forskningsråd kan komma att ta form inom t.ex. det utbildningsvetenskapliga fältet.

Avslutande kommentarer

De överstatliga organisationerna är viktiga genom sina studier och analyser av nationella utbildningssystem och deras utfall relativt de normer eller kriterier som dessa studier använder sig av. Man kan alltså säga att dessa organisationer bidrar till att standardisera nationell utbildning i olika hänseenden. Genom sin ackumulering av kompetens och uppgifter om utbildning har t.ex. OECD en potential att sätta agendan för åtskillig utbildningsvetenskaplig forskning. Därför är det viktigt att man från svensk sida följer denna utveckling noga och försöker tyda och hantera innebörden för det utbildningsvetenskapliga fältet.

En annan sida rör överstatliga organisationer som forskningsfinansiärer med forskningspolitiska strategier. EU:s verksamhet är därvid betydelsefull. Vi har kunnat se att man från svensk sida i viss mån utnyttjat möjligheter till forskningsfinansiering från EU och ett europeiskt nätverksbyggande som hör ihop med detta. Denna forskningsfinansiering är emellertid inte helt oproblematisk dels genom styrningen av forskningen mot instrumentella mål i olika hänseenden, dels genom EU:s krav på motfinansiering och begränsade bidrag till universitets- och institutionsgemensamma kostnader.

Sammanfattningsvis är bilden av de överstatliga organisationerna något komplicerad. Deras verksamheter har olika innebörder för det utbildningsvetenskapliga fältet. Troligen kommer de överstatliga organisationernas inflytande över svensk forskning att öka, genom den utbildningspolitiska diskursen, genom påverkan på forskningsagendan och genom möjligheter till internationellt forskningssamarbete.

Sammanfattning och diskussion

Vi har här studerat internationella arenor för utbildningsvetenskaper. Betoningen har legat på utforskning och beskrivningar och mindre på analyser. Vi har kunnat se att utbildningsvetenskaper utformas olika i olika nationella kontexter, vilket i sin tur får implikationer för de internationella arenorna och hur de organiseras.

Tre slags arenor har undersökts, nämligen forskarorganisationer av internationell karaktär, vetenskapliga tidskrifter och överstatliga organisationer. I fokus har de båda förstnämnda slagen av arenor varit, medan de överstatliga organisationerna behandlats relativt sparsamt.

Forskningsorganisationer

Vi kunde identifiera ett femtiotal forskarorganisationer i vid mening (se bilaga 1). Av dem valde vi ut tio som hade en uttalad internationell och utbildningsvetenskaplig karaktär. Fyra av dem har en struktur med olika nätverk eller divisioner. Dessa bygger i sin tur på distinktioner av utbildningsvetenskapliga inriktningar. Vi kan kalla dem för paraplyorganisationer.

American Educational Research Association är en ursprungligen nordamerikansk organisation med 20 000 medlemmar, varav ett betydande antal kommer från andra länder. AERA är uppbyggd av tolv divisioner kategoriserade efter modervetenskaper, studieobjekt eller specifikt utbildningsvetenskapliga kunskapsobjekt. AERA anordnar bl.a. en större kongress årligen och ger ut ett antal tidskrifter och bokserier.

European Association for Research on Learning and Instruction har ett tusental medlemmar. Betoningen ligger framför allt på lärande och undervisningsfrågor som kunskapsobjekt. Inom EARLI finns det sexton särskilda intressegrupper. EARLI anordnar bl.a. en vetenskaplig kongress vartannat år och ger ut en vetenskaplig tidskrift samt en bokserie.

European Educational Research Association är uppbyggd av nationella forskarorganisationer och har cirka 5 000 medlemmar. EERA:s verksamhet bygger på tjugotre nätverk av varierande storlek. I likhet med AERA är dessa nätverk kategoriserade efter studieobjekt, modervetenskaper och specifikt utbildningsvetenskapliga kunskapsobjekt. EERA genomför varje år en vetenskaplig kon-

gress, ger ut en elektronisk tidskrift och håller nu på att utveckla en portal för utbildningsvetenskaper i Europa.

Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning är en nordisk utbildningsvetenskaplig organisation med cirka 700 medlemmar. Den vetenskapliga verksamheten är uppbyggd av nätverk som kategoriseras efter modersvetenskaper, studieobjekt eller specifikt utbildningsvetenskapliga kunskapsobjekt. NFPF anordnar en årlig kongress, ger ut en vetenskaplig tidskrift och är associerad till en internationell tidskrift.

För att definiera de mer specialinriktade forskningsorganisationer använder man begreppen studieobjekt och kunskapsobjekt. Fransson och Lundgren (2003) liknar studieobjekt vid ett territorium och kunskapsobjekt vid kartor över territoriet. Vissa kartor kan enligt vår mening ses som mer specifikt utbildningsvetenskapliga i den meningen att de under längre tid utformats och prövats relativt studieobjektet. Det frågar om lärande och utveckling, läroplaner och val och utformning av innehåll för läroprocesser, undervisning och interaktion samt utformning av system för bildning och utbildning.

Comparative and International Education Society är en organisation som fokuserar på internationella och jämförande studier av utbildning. Man har cirka 1 200 medlemmar, anordnar en årlig kongress och ger ut en vetenskaplig tidskrift. Det finns även en motsvarande europeisk organisation (Comparative Education Society in Europe, CESE) och en motsvarande världskongress. AERA har en kommitté för internationella studier, och EERA har ett nätverk för komparativa studier av utbildning. International Standing Conference on the History of Education är en utbildningshistorisk organisation med bas i historia som disciplin. Man anordnar en årlig kongress och ger ut en tidskrift och en bokserie. AERA har en avdelning för utbildningshistoria och EERA och NFPF har utbildningshistoriska nätverk.

International Study Association on Teachers and Teaching fokuserar på lärares yrkesverksamhet och expertis. ISATT har en konferens vartannat år och ger ut en tidskrift samt en bokserie. Thematic Network on Teacher Education in Europe är ett tematiskt nätverk inom EU som bl.a. arbetar med forskning om lärarutbildning. Inom TNTEE finns det olika grupper som arbetar med frågor om kultur och politik, kön och didaktik. ISATT och TNTEE forskar om lärarutbildning och lärares yrkesverksamhet. Inom AERA finns en division (AERA:s största) med detta fokus och såväl EARLI som EERA och NFPF har nätverk med samma inriktning.

World Organisation for Early Childhood Education har cirka 60 medlemsländer. Man ger ut en tidskrift och har olika slags verksamheter. Det kan tilläggas att det finns ytterligare en europeisk organisation, nämligen European Early

Childhood Education Research Association. NFPF har ett nätverk för barnomsorgsforskning. European Society for Research on the Education for Adults har byggt upp åtta nätverk som arrangerar konferenser och publicerar texter om vuxenutbildning. Även här kan det tilläggas att divisioner eller nätverk inom AERA och NFPF ägnar sig åt vuxenutbildning.

Den här kortfattade genomgången visar att det för utbildningsvetenskaper finns stora och ofta livaktiga internationella arenor, t.ex. forskningsorganisationer. De ger ut tidskrifter som mestadels har stor genomslagskraft och anordnar möten som lockar åtskilliga deltagare. Bortsett från AERA och CIES är svensk utbildningsvetenskaplig forskning relativt väl representerad. Svenska forskare har ofta viktiga uppdrag i de olika organisationerna. Det bör dock noteras att en stor del av den forskning som behandlas på dessa arenor bygger på anglosaxiska traditioner. Språkfrågan är ett problem som i praktiken oftast får en engelskspråklig lösning. Vidare bör det noteras att det har varit vissa svårigheter att identifiera praxisnära forskning vid den här sortens kartläggning.

Tidskrifter

Utbildningsvetenskapliga tidskrifter identifierades med hjälp av tre sökmaskiner: Ingenta, ERIC och ISI Web of Science. På så sätt fick vi fram 245 tidskrifter via Ingenta, medan Web of Science gav 116 tidskrifter inom området utbildning och specialutbildning. ERIC omfattar 1 176 tidskrifter. I ERIC:s förteckning återfinns emellertid åtskilliga tidskrifter som inte har ett direkt utbildningsvetenskapligt fokus. Med tanke på den överlappning som är för handen och den något snäva definitionen kan man åtminstone säga att vi funnit drygt 300 internationella utbildningsvetenskapliga tidskrifter. Det saknas alltså inte internationella arenor för svensk utbildningsvetenskaplig publicering.

Våra sökningar visade att 2000–2002 publicerade svenska forskare drygt 200 artiklar i närmare 100 av dessa tidskrifter (se bilaga 2). Huvudsakligen var det enstaka artiklar och vanligtvis var det endast en artikel som respektive forskare stod som författare till. Vi kunde emellertid skilja ut en mindre grupp på 18 tidskrifter där svenska forskare återfinns något så när frekvent, under den aktuella perioden.⁷³ Det är ofta tidskrifter som fokuserar sig på undervisning, lärande och språkfrågor i vid mening. Ett för oss något oväntat resultat var att flera specialpedagogiska tidskrifter ingick i denna tätgrupp. Mindre överraskande var

⁷³ "Författare" används som analysenhet. Om en forskare finns med i två artiklar räknas hon eller han som två författare, exempelvis.

kanske att Scandinavian Journal of Educational Research var bland de tidskrifter som utnyttjades mest av svenska forskare.

Citeringsindex anses vara viktiga instrument när man skall granska genomslagskraft hos tidskrifter. De visar i vad mån tidskriftens artiklar uppmärksammas i andra artiklar. Likaså används citeringsfrekvens för att undersöka enskilda forskares genomslagskraft i akademien. Ur den synvinkeln är citeringsindex och citeringsfrekvenser viktiga, om än abstrakta, mått på vetenskapliga publikationer. Här är ISI Web of Science en viktig beräkningsbas. Av de 98 tidskrifter där svenskar publicerat sig under den aktuella perioden var det emellertid bara en dryg fjärdedel som man kunde beräkna citeringsindex på. Och bland de 18 tidskrifter som utnyttjades mest av svenskar var det endast 5 som ingår i de 116 tidskrifter som är basen för Journal Citation Reports. Svensk utbildningsvetenskaplig forskning har här ett uppenbart synlighetsproblem vad gäller internationella tidskrifter. Det är i dag forskningsstrategiskt mycket viktigt att hantera frågor om citering och citeringsindex på ett klokt och rimligt sätt.

Det kan vara av visst intresse att veta varifrån den forskning kommer som publiceras internationellt. Ser vi till orter är det Stockholm och Göteborg som förekommer mest, följda av Uppsala och Linköping. De svarar för drygt två tredjedelar av de artiklar som publiceras.

Ser vi till den disciplinära tillhörigheten är den i många fall svår att identifiera inom det utbildningsvetenskapliga disciplinära fältet, bl.a. därför att åtskilliga institutioner är tvärvetenskapliga, som Lärarhögskolan i Stockholm. Ungefär en fjärdedel av publikationerna kommer från institutioner med fokus på medicin, vård och omsorg eller på naturvetenskap och teknologi. Ytterligare en fjärdedel kommer från samhällsvetenskapliga institutioner, då bortsett från rena pedagogikinstitutioner. En liten del, 5 procent, hör hemma inom humaniora. Forskning från Försvarshögskolan, Idrottshögskolan eller trafikforskning har sammanlagt mindre än 10 procent.

Pedagogik är i det här sammanhanget ett stort men något svårbestämt ämne, dels därför att det ibland förs till institutioner för beteende- eller samhällsvetenskap som i Linköping, dels därför att det är ett forskningsämne vid institutioner för lärarutbildning, som vid Lärarhögskolan i Stockholm (9 procent av publikationerna), Institutionen för Pedagogik och Didaktik i Göteborg (11 procent), Lärarutbildningen i Umeå (3 procent) och Uppsala (1 procent). Dessa stora lärarutbildningsinstitutioner, där pedagogik och didaktik är väsentliga inslag, svarar tillsammans för en fjärdedel av publikationerna. Förutom dessa lärarutbildningsinstitutioner svarar enskilda pedagogiska institutioner för ytterligare 17 procent av publikationerna.

Det är i dag alltför tidigt att svara på hur bra pedagogiskt arbete syns på de

internationella arenorna som hittills bara bidragit med några enskilda artiklar i internationella vetenskapliga tidskrifter.

Hur pass väl hävdar sig svensk utbildningsvetenskaplig forskning när det gäller publicering i internationella tidskrifter? Det är av ett par skäl svårt att göra en rimlig bedömning här. För det första har vi inte tillgång till jämförbara mått från andra länder. Jämfört med de övriga nordiska länderna tycker vi oss se, men utan någon systematisk studie, att den svenska forskningen hävdar sig väl. Med de sökmaskiner vi använde fann vi att Sverige under den aktuella perioden publicerade sig mest av de nordiska länderna. Samtidigt bör man diskutera om storleksordningen 60–70 artiklar per år är en rimlig nivå, liksom om spridningen i internationella tidskrifter ger en rättvis och lagom bild av svensk utbildningsvetenskaplig forskning.

Ett bekymmer i sammanhanget är sökmaskinerna och det tänkande som hör ihop med dem. Å ena sidan gjorde de att vi kunde hitta ett mycket stort antal utbildningsvetenskapliga tidskrifter. Å andra sidan vet vi att sökmaskinerna missar en hel del relevant utbildningsvetenskap genom att vissa internationella tidskrifter inte finns med. Dessutom dominerar den anglosaxiska forskningen alltför mycket i sökmaskinerna, bl.a. när det gäller språk. Vi missar därmed åtskillig kontinental utbildningsvetenskaplig forskning, därför att den publiceras på andra språk än engelska, eller därför att forskningen bedöms som irrelevant av dem som utvecklar och har hand om sökmaskinerna. Det är inte helt lätt att göra sig gällande om man kommer från ett litet europeiskt land med annat modersmål än engelska, för att inte tala om asiatisk eller afrikansk utbildningsvetenskap! Enligt vår uppfattning bör man ytterligare granska sökmaskinerna och i vad mån de snedvrider den internationella publiceringen av utbildningsvetenskaplig forskning. Detta gäller särskilt ISI Web of Science och dess sätt att exkludera tidskrifter som inte ges ut i USA eller England.

Överstatliga organisationer

Internationella organisationer som OECD, Unesco och Världsbanken är mycket viktiga för bilden av och diskussioner om skola och utbildning i olika länder, bl.a. genom sina granskningar och genom att utnyttja aktuell forskning, bl.a. i termer av internationella jämförelser.

Ur ett forskningspolitiskt och forskningsstrategiskt perspektiv bedömer vi att EU:s insatser inom forskning är särskilt intressanta. Ett skäl är att EU sedan flera år är en viktig forskningsfinansierare, bl.a. inom utbildningsområdet. Svensk utbildningsvetenskaplig forskning har också erhållit visst, om än begränsat, stöd

från EU. Ett visst aber är att EU:s stöd till utbildningsvetenskaplig forskning förefaller att minska.

Viktigare än forskningsstödet är emellertid att EU arbetar på att samordna forskningsresurser och strukturera en gemensam europeisk forskningsarena. Det gör man bl.a. genom att finansiera nätverk, stödja stora integrerade forskningsprojekt och stödja forskarmobilitet i Europa. Bakgrunden till byggandet av en Europeisk forskningsarena är bl.a. att man från Europakommissionens sida ser en negativ forskningsfinansieringstrend relativt USA och Japan. Europas vetenskapliga potential behöver utnyttjas till fullo.⁷⁴ Från kommissionens sida vänder man sig vidare mot den fragmentering som man menar kännetecknar den europeiska forskningen. Man söker finna olika mekanismer som skall leda till förbättrat och effektivare samarbete med resurser och insatser från olika håll. Vad som händer i Bryssel kommer att bli allt viktigare för svensk utbildningsvetenskap. Här krävs en långsiktig strategi för svenskt vidkommande. Vi måste utnyttja de möjligheter som erbjuds och samtidigt kunna hantera baksidan av detta, nämligen att resurser till svensk forskning äts upp av åtaganden i uppbyggnaden av en gemensam europeisk forskningsarena.

Organisering av utbildningsvetenskaper på internationella arenor

Inledningsvis pekade vi på att utbildningsvetenskaper utformas på olika sätt i olika kontexter. Samtidigt finner vi likartade mönster i organisationen av internationella forskningsorganisationer med årsmöten, publikationer och intressegrupper, nätverk och divisioner. De mer generella organisationerna som AERA och EERA kan sägas ha en struktur med undergrupper som kategoriseras utifrån tre principer:

- Kategoriseringar baserade på *studieobjekt* som utbildningsnivå i fokus eller aktörer som studeras. Man talar genom kategoriseringen om vilket territorium som behandlas.
- Kategoriseringar baserade på *kunskapsobjekt*, d.v.s. vilken disciplinär eller teoretisk/metodologisk ansats som används för att göra en karta över territoriet. Här finns i stort två varianter:
 - Hänvisning till *moderdisciplin*, som historia, filosofi, eller sociologi
 - Hänvisning till ett *specifikt utbildningsvetenskapligt kunskapsobjekt* som lärande, läroplan eller bildningsgång.

⁷⁴ Se European Commission: Towards an European Research Area, p 7–9

- *Kombinationer* av kategoriseringar i termer av studieobjekt och kunskapsobjekt.

Motsvarande struktur av kategoriseringar kan man erhålla för tidskrifter.

Den största andelen undergrupper inom forskningsorganisationer och tidskrifter baseras på kategorier i termer av studieobjekt. Genom att göra så vänder man sig till olika grupper som lärare, politiker, forskare osv. och informerar om vilket territorium som behandlas. Men man talar inte om hur kunskapsobjekt konstrueras och vilket slags kartor som ritas. Med den använda metaforiken är det territoriet som är i förgrund medan kartorna hamnar i bakgrunden. För den minoritet av undergrupper som är baserade på kunskapsobjekt råder det motsatta förhållandet. Det är sättet på vilket studieobjektet undersöks eller de idéer som används som hamnar i förgrunden.

Blandningen av studieobjekt och kunskapsobjekt vid kategoriseringar av arenor torde vara särskilt påtaglig i ett disciplinärt fält som det utbildningsvetenskapliga. De kategoriseringar och distinktioner som görs kan ses som sätt att hantera pragmatiska och akademiska dilemman. Det kan synas banalt att peka på kategoriseringar av nätverk, divisioner och intressegrupper liksom tidskrifters namn. Men de utgör en grundläggande struktur av klassificeringar, av in- och uteslutningar av forskning, och av markörer inom det utbildningsvetenskapliga disciplinära fältet. De är inte bara beteckningar, utan fältet konstitueras av de praktiker som formar beteckningarna, som i sin tur formar presentationer av utbildningsvetenskaplig forskning.⁷⁵

Svensk utbildningsvetenskaplig forskning på internationella arenor

Våra undersökningar visar att svensk utbildningsvetenskaplig forskning syns på olika internationella arenor, forskningsorganisationer såväl som tidskrifter, och de får stöd av en överstatlig organisation som EU. Svenska forskare är väl representerade i organisationer som EARLI, EERA, ISATT, TNTEE och OMEP. Vi kunde också notera ett par hundra utbildningsvetenskapliga artiklar av svenska forskare.

⁷⁵ Se här Hackings (1999) arbete om social konstruktionism och dynamisk nominalism. Vi har överfört hans arbete om statistikens formande av dem som kategoriseras till frågor om kategoriernas betydelse för utformning av forskning.

Bilden är emellertid inte problemfri. För det första domineras det utbildningsvetenskapliga fältet vad gäller tidskrifter av anglosaxiska publikationer och sökmaskiner. För det andra förefaller de svenska publikationerna, åtminstone under den aktuella perioden, bestå av enstaka inlägg. Detta är kanske vad som är rimligt att förvänta sig av forskning från ett litet land som Sverige. För det tredje är de nationella eller lokala utbildningsvetenskapliga dragen i det närmaste osynliga internationellt. Att utbildning är kulturellt, historiskt och socialt bestämd trängs oftast undan på internationella arenor med mer universalistiska ambitioner.

Strategiska överväganden

Internationella utbildningsvetenskapliga organisationer

Ett antal internationella utbildningsvetenskapliga organisationer av olika slag har varit det empiriska underlaget vid den här genomgången. Vi har kunnat finna några olika sätt att konstituera dessa organisationer i termer av inriktning och undergrupper. Samtidigt finns det rejäla likheter i verksamheternas karaktär. För svenskt vidkommande skulle det förmodligen vara av visst värde att diskutera och analysera erfarenheterna av de olika organisationerna och utbytet av dem. En viktig fråga i sammanhanget är det lokalas betydelse i det internationella arbetet. Vad betyder erfarenheterna och karaktären av svensk skolkultur i det internationella analysarbetet? Hur får man till stånd en kumulativ kunskapsutveckling av empiriska studier, baserade på olika länders utbildningssystem? Vad betyder olika idétraditioner i olika lokala kontexter?

Utbildningsvetenskapliga tidskrifter

Vad gäller vetenskapliga tidskrifter är frågorna till viss del lika, till viss del olika. De gemensamma frågorna rör det lokalas betydelse och den kumulativa kunskapen, liksom kategoriseringar inom det disciplinära fältet. Här behövs mer inträngande analyser av specifika fall. Det specifika för tidskrifterna rör de kommunikativa sammanhangen som referenser och etablerande av en eventuell gemensam kanon [se här exempel från Tyskland och Frankrike (Schriewer, 2000) och UK och USA, (Keiner, 1994, 2002)] och hur svensk forskning kan utnyttja internationellt etablerade referensmönster.

Den andra specifika frågan för tidskrifter är sökmaskinerna och deras kulturella bas – eller bias om man så vill. Undersökningen visade att viktiga tidskrifter för svenskt vidkommande inte fanns med bland de 116 internationella vetenskapliga tidskrifter som ligger till grund för Journal Citation Reports hos den viktiga sökmaskinen ISI Web of Science.

För svenskt utbildningsvetenskapligt vidkommande är det rimligt att närmare studera ett urval av fall av internationell publicering och att reflektera över innebörden av de kommunikativa sammanhang dessa kommer in i. Vad betyder det för vad som anses vara betydelsefull och angelägen kunskap om utbildning i Sverige? Vidare måste vi förhålla oss till de internationella sökmaskinernas genomslag för vad som anses vara värdefull forskning i Sverige. Är uppställningar av citeringsfrekvenser inom ISI:s val av tidskrifter ett rimligt mått på kvaliteter inom forskningen? Vi menar att här finns en potentiellt mycket kraftfull påverkansmekanism, vars sätt att fungera behöver utvecklas ytterligare, t.ex. i form av ett allsidigare urval av tidskrifter inom det utbildningsvetenskapliga området.

Överstatliga organisationer

Den sista typen av internationell arena är överstatliga organisationer. Det är mycket rimligt att anta att en organisation som OECD kommer att få en allt större strukturerande betydelse genom sina analyser av utbildning, och genom sina jämförande studier av nationella utbildningssystem i olika hänseenden. OECD:s verksamhet inom dessa fält torde ha en tydlig standardiserande innebörd vad gäller studieobjektet utbildning. Men OECD har också en potentiellt mycket slagkraftig betydelse genom sina omfattande ackumulerade forskningsinsatser, som PISA och TIMSS. Dessa studier är något man kan benämna som ett slags kunskapsglobalisering genom nätverk, standardisering av mätningsspecifika procedurer och bedömningar.

EU är en annan överinternationell organisation som verkar genom sin forskningsfinansiering, riktlinjer för bedömning av ansökningar, stöd till europeiska utbildningsvetenskapliga nätverk, som TNTEE osv. Det underbyggs ytterst påtagligt genom etableringen av en ”European Research Area” som i den globala konkurrensens namn skall öka slagkraften hos den sammanlagda europeiska forskningen. Det innebär en strukturering av forskningen på olika plan i Europa som får följder för styrning och stöd till t.ex. utbildningsvetenskaplig forskning i Sverige.

Vad gäller internationella arenor för utbildningsvetenskaper är de en påtaglighet för svensk forskning inom olika områden och discipliner. Det är viktigt att vi nu summerar erfarenheterna av detta från olika håll i Sverige och att vi engagerar oss i ett samtal med kollegor i andra kontexter.

Avslutande kommentar

I undersökningen av internationella arenor för utbildningsvetenskap har vi använt oss av de verktyg som finns i dag när man vill utforska ett disciplinärt fält – genom internationella tidskrifter, sökmaskiner, internationella organisationer m.m. Vi har funnit en mycket stor mängd tidskrifter, en mängd internationella och nationella organisationer och viktiga överstatliga organisationer. Vi har också funnit att man från svenskt håll agerar på dessa arenor. Vad innebär då dessa arenor för svenska utbildningsvetenskaper? Och hur kan vi förhålla oss till dem?

Låt oss gå till det inledningsvis skisserade disciplineringssteoretiska perspektivet. Hur skall vi förstå de dilemman vi ställs inför inom det utbildningsvetenskapliga disciplinära fältet relativt de arenor som vi behandlat?

Det akademiska dilemmat berör frågor om integration eller isolering inom akademien å ena sidan och om självständighet eller underordning relativt moder-
vetenskaper å den andra. Den kortfattade historiken visade två olika sätt att hantera detta dilemma. I Tyskland är det en självständig disciplin och i Frankrike är det integrerat i akademien. Vi kunde se att detta hade implikationer för forskningskommunikationen. I Tyskland hade man sålunda en mer enhetlig uppsättning av referenser till forskningslitteratur – ett större antal gemensamma klassiker – än i Frankrike. Denna kommunikativa gemenskap i Tyskland torde i sin tur underlätta kumulativiteten inom forskningen men också öka riskerna för akademisk isolering.

Historiken visar att utformningen av utbildningsvetenskaper varierar mellan länder och därmed också de kommunikativa sammanhangen, dvs. vad man refererar till och var man publicerar sig, som en konsekvens av hur man hanterar det akademiska dilemmat. Ser vi till forskningsorganisationer fann vi en grupp som föll in under moder-
vetenskaper som historia som ISCHE (International Standing Conference on the History of Education), psykologi, filosofi eller sociologi. Då är följdfrågan vad detta innebär för forskning om utbildning. Underordnar man exempelvis studieobjektet ”utbildning” relativt kunskapsobjektet ”historia”? Eller åstadkommer det kraftfull utbildningsforskning som kan berika vårt kunnande om utbildning på ett allmännare eller praktiskt plan? Enligt vårt förmenande kan sådan disciplinärt orienterad forskning bidra till intressanta idéer om utbildning, som kan pröva rådande föreställningar och traditioner. Två specifika problem uppstår emellertid. Det ena berör frågor om kumulativitet och fragmentering av kunskap och det andra berör frågan om kunskapens betydelse relativt aktörerna inom utbildning.

Det pragmatiska dilemmat rör frågor om vetenskaplig distans och samhällsrelevans inom utbildningsvetenskaplig forskning. Vi fann här att åtskilliga inter-

nationella arenor säger att deras verksamhet är av samhällelig, praktisk relevans. Här behöver man emellertid ytterligare granska innebörden av praktisk relevans för vilka aktörer och enligt vilken logik – teorins, där praktisk handling ses som tillämpning av teorier, eller praktikens logik? De överstatliga organisationerna har ofta ett uttalat instrumentellt kunskapsintresse. Forskningen skall användas för att lösa problem i samhället, genom att ge underlag för beslut eller genom att ge direktiv för handling. Med Durkheim (1956) kan man säga att dessa organisationer ofta strävar efter praktiska teorier som skall förbättra eller effektivisera utbildningssystemen i olika hänseenden. En organisation som ISATT (International Study Association on Teacher Thinking) kan ses som en alternativ, pragmatiskt orienterad arena där praktiskt verksamma lärares och lärarutbildares kunskapsbehov står i fokus. Motsvarande gäller för delar av AERA:s division för forskning om undervisning och lärarutbildning.

Vår övergripande bild är att det utbildningsvetenskapliga disciplinära fältet är rikt och mångfasetterat men fragmenterat på flera sätt inom de internationella arenorna. Det kan man se på förekomsten av olika organisationer och grupperingar där isoleringen är påtaglig mellan olika grupperingar inom fältet. Det förekommer också ofta en påtaglig historielöshet, t.ex. inom olika organisationer och nätverk. Det egna sättet att utforma och strukturera utbildningsvetenskap tas också för givet. Dessa övergripande påståenden behöver undersökas ytterligare, t.ex. genom att jämföra disciplinärt sett olika tidskrifter som behandlar utbildningsfrågor. Vidare finner vi ofta en påtaglig instrumentalism i synen på utbildningsvetenskap. Det är användbarheten och inte kunskapsutvecklingen som betonas inom åtskilliga internationella arenor. Och då särskilt inom de överstatliga organisationerna EU och OECD.

Från svenskt håll deltar man på olika internationella arenor för utbildningsvetenskaper. Dessa arenor kommer senare säkerligen i allt större utsträckning att påverka det svenska utbildningsvetenskapliga fältet. Vi har här fört fram vissa kritiska synpunkter om dessa arenor. Men det är uppenbart att vi har en hel del att lära av dem och hur de på olika sätt under lång tid försökt hantera frågor om utbildningsvetenskap. Vi varken kan eller bör isolera oss från internationellt inflytande. Det är däremot rimligt att vi systematiskt reflekterar över dessa arenor och deras specifika sätt att organisera och kommunicera utbildningsvetenskaplig verksamhet. Vi behöver detta om inte annat så för att förbättra de kommunikativa sammanhangen för svensk utbildningsvetenskaplig forskning. Att dessa sammanhang fungerar väl är en avgörande förutsättning för utvecklingen av utbildningsvetenskapen. Det bör ses som en universell princip!

Referenser

- Bourdieu, P & Wacquant, L (1992): *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: The university of Chicago press.
- Dienel, H-L; Hammarlund, K-G & Peterson, M. (2002): The historical context of the evolution of national research systems an international RTD collaboration. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol 15, No 4, p 265–278.
- Durkheim, E (1956): *Education and sociology*. New York: The Free Press.
- European Commission DG XII (2001): *Targeted socio-economic research: Project synopses 1994–1998*.
- European Commission Research DG (2001): *Improving the socio-economic knowledge base. Project synopses 1999–2001*.
- European Commission Research DG (2002): *Key Action: Improving the socio-economic knowledge base. Synopses of key action projects funded as a result of 3rd call for proposals (2002)*
- European Commission (2000): *The Sixth Framework Programme 2002–2006*. Brussels
- European Commission (2000): *Towards a European research area*. Brussels.
- EU/FoU-rådet: *svenskt deltagande inom det femte ramprogrammet*.
- Fransson, K. & Lundgren, U.P. (2003): *Utbildningsvetenskap – ett begrepp och dess sammanhang*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Hacking, I (1999): *The social construction of what?* Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hirst, P. H. (Ed) (1983): *Educational theory and its foundation disciplines*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Hofstetter, R & Schneuwly, B (1999): *Sciences of education between disciplinary and professional fields. An analysis of tensions and pitfalls of the process of disciplinarisation*. *European Educational Researcher*, vol 5, no 3, pp 19–25.
- Hofstetter, R. & Schneuwly, B. (2002): *Institutionalisation of educational sciences and the dynamics of their development*. *European Educational Research Journal*, Vol 1, No 1, pp 3–26
- Husén, T. & Postlethwaite, T. N. (Eds) (1985–90): *The international encyclopaedia of education*. Oxford: Pergamon press.

- Joncich Clifford, G (1973): A history of the impact of research on teaching. I Travers, R. M. W (Ed): Second handbook of research on teaching. Chicago: Rand McNlly.
- Keiner, E. (2002): Education between academic discipline and profession in Germany after World War II. *European Educational Research Journal*, Vol 1, No 1, pp 83–96.
- Keiner, E. (2002): Reference patterns and disciplinary identity: Comparative perspectives on educational communication. (manus)
- Lagemann, E.,C. (2000): An Elusive Science. The troubling history of educational research.
- Liedman, S.-E. (1989): Forskaren och hans patroner. Exemplen Anders Berch, C.A. Agardh och C.J. Boström. I Nybom, T (red) *Universitet och samhälle. Om forskningspolitik och vetenskapens samhällliga roll*. Stockholm: Tiden.
- Lindblad, S & Mulder, M (1999) Eds: Changing conditions of educational research in Europe. *European Educational Researcher*, vol 5, no 3, pp5–18.
- New Perspectives for Learning: Insights from European Union funded research on Education and training. Issues 1–4, 2001–2002
- OECD (1995): *Educational Research and Development : Trends, Issues and Challenges*, Paris.
- OECD Review: *Educational Research an Development in England: Examiners' report*. *European Educational Research Journal*, Vol 1, No 4, pp 705–738
- Rosengren, K-E & Öhngren, B (Eds) (1997): *An evaluation of Swedish research in education*. Stockholm: HSFR Brytpunkt.
- Schriewer, J. (2002): Educational studies in Europe. In Sherman Swing, E., Schriewer, J., & Orivel, F. (Eds): *Problems and prospects in European education*. London: Praeger
- Törnebohm, H: *Reflections on scientific research*. Göteborg: Institutionen för vetenskapsteori, Universitetet i Göteborg, 1971.
- Van der Meulen, B. (2002): Europeanization of research and the role of the universities: an organisational-cultural perspective. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Vol 15, No 4, p 341–356..
- Wagner, P. & Wittrock, B. (1993). States, institutions and discourses : a comparative perspective on the structuration of the social sciences. In P. Wagner, B. Wittrock & R. Whitley (Eds.): *Discourses on society. The shaping of the social science disciplines* (pp. 331–358). Dordrecht: Kluwer.

Bilagor

Bilaga 1: Utbildningsvetenskapliga forskningsorganisationer eller organisationer med utbildningsvetenskaplig forskning

Academic Cooperation Association <http://www.hsv.se>
Academy for Educational Development <http://aed.org/>
Action Research Network <http://www.actionresearch.net>
American Association for Higher Education <http://www.aahe.org/>
American Association of Colleges for Teacher Education <http://www.aacte.org/>
American Association of Community Colleges <http://www.aacc.nche.edu/>
American Council on Education <http://www.acenet.edu/home.html>
American Educational Research Association <http://www.aera.net/>
American Federation of Teachers <http://www.aft.org/>
American Psychology Association
American Vocational Education Research Association
Asociación Interuniversitaria de Investigación en Pedagogía (AIDIPE)
<http://www.uv.es/aidipe/>
Association des enseignants et chercheurs en sciences de l'éducation (AECSE)
<http://www.aecse.net>
Association for Institutional Research <http://airweb.org/>
Association for Supervision and Curriculum Development
<http://www.ascd.org/>
Association for Teacher Education in Europe
Association of American Colleges and Universities <http://www.aacu-edu.org/>
Association of Commonwealth Universities <http://www.acu.ac.uk/>
Association of European Universities <http://www.eua.be>
Australasian Science Education Research Association
<http://www.fed.qut.edu.au/projects/asera/>
Australian Association for Research in Education
<http://www.aare.edu.au/index.htm>
British Educational Management and Administration Society
<http://www.shu.ac.uk/schools/ed/bemas/>

British Educational Research Association <http://www.bera.ac.uk/>
 Canadian Education Association <http://www.acea.ca/>
 Canadian Society for the Study of Higher Education
<http://www.education.mcgill.ca/csshe/>
 Comparative and International Education Society <http://www.cies.ws/>
 Consejo Mexicano de Investigación Educativa (Mexican Council of
 Educational Research) <http://www.comie.org.mx/>
 Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaft <http://www.dgfe.de>
 Dutch Educational Research Association (DERA) <http://www.ou.nl/open/vor/>
 European Early Childhood Education Research Association
<http://www.worc.ac.uk/eecera>
 European Educational Research Association <http://www.eera.ac.uk/>
 European Society for Research on the Education of Adults
<http://www.esrea.org/>
 Further Education Research Association <http://www.fera.uk.net/>
 History of Education Society <http://www.sru.edu/depts/scc/hes/hes.htm>
 International Association for Analytical Psychology
 International Association for Cross-Cultural Psychology
 International Centre for Distance Learning (UK)
<http://www-icdl.open.ac.uk/icdl/index.htm>
 International Linguistic Organisation
 International Mathematical Union
 International Reading Association <http://www.reading.org/>
 International Society for Technology in Education <http://www.iste.org/>
 International Society for the Study of Individual Differences
 International Sociological Association
 International Union of Psychological Sciences
 National Association for the Education of Young Children
<http://www.naeyc.org/>
 National Council for the Social Studies <http://www.ncss.org/>
 National Education Association <http://www.nea.org/>
 National Foundation for Educational Research (UK) <http://www.nfer.ac.uk/>
 National Rural Education Association <http://www.nrea.net>
 Nordic Education Research Association
<http://www.ped.gu.se/biorn/nfpf/nfpfhome.html>
 OMEP World organisation for early childhood education
<http://www.omep.org.uk/>
 Philosophy of Education Society <http://cuip.uchicago.edu/pes/>
 Scottish Council for Research in Education <http://www.scre.ac.uk/>

Scottish Educational Research Association (SERA)

<http://www.sera.ac.uk/>

Sociedad Española de Pedagogía (SEP) <http://www.uv.es/~soespe/>

Sociedade Portuguesa de Ciências de Educação (SPCE)

<http://www.eseset.pt/spce/>

Society for Cross-Cultural Research

Society for Research into Higher Education (SRHE) <http://www.srhe.ac.uk/>

The European Association for International Education (EAIE)

<http://www.eaie.nl/>

The International Study Association on Teacher Thinking (ISATT)

<http://www.ipn.uni-kiel.de/projekte/isatt/>

Thematic Network on Teacher Education in Europe

<http://tntee.umu.se/index.html>

Bilaga 2: Tidskrifter

Tidskrift	Svenska Författare	Antal artiklar	Impact Factor	Ingenta	ISI	ERIC	Fokus
American annals of the deaf	1	1	0.175		X		S
American journal of physics	4	1	–			X	K
Annals of dyslexia	1	1	0.652		X	X	K
Autism	3	1				X	K
British journal of educational psychology	3	2		X			F
Canadian journal of occupational theory	2	1				X	F
Child development	2	1				X	F
Childhood	4	3				X	S
Childhood education	1	1				X	P
Children & society	2	1				X	S
Comparative education	1	1	0.263		X		K
Compare	1	1				X	K
Computers in human behavior	1	1				X	S
Current issues in language & society	5	3				X	S
Current issues in language planning	1	2				X	S
Developmental psychology	2	1				X	F
Discourse	1	1		X			K
Early child development and care	2	1				X	S
Early childhood research quarterly	1	1	0.423		X	X	S
Economics of education review	2	2	0.587		X	X	F
Education and ageing	2	1				X	S
Education and training in mental retardation and development disabilities	1	1	0.385		X	X	P
Education economics	2	1			X		F
Educational and psychological measurement	2	1				X	F
Educational media international	1	1				X	S
Educational review	2	1	0.371	X	X		S
Educational studies	1	1	0.371	X	X		S
Electronic library	1	1				X	Ö
ELT journal	2	1				X	P
European journal of education	7	4		X			S
European journal of engineering education	1	1				X	S
European journal of special needs education	8	7		X			S
European journal of teacher education	7	5		X		X	S

Tidskrift	Svenska Författare	Antal artiklar	Impact Factor	Ingenta	ISI	ERIC	Fokus
Higher education	4	3	0.229	X	X	X	S
Higher education in Europé	3	1		X			S
Infants and young children	2	2	0.322			X	S
Instructional science	6	4	0.550	X	X	X	K
Intelligence	6	2				X	K
Intercultural education	2	2		X			S
International journal of aging and human development	3	1				X	S
International journal of computers for mathematics learning	1	1				X	S
International journal of disability, development and education	3	1				X	S
International journal of early years education	2	1				X	S
International journal of inclusive education	7	5		X			S
International journal of leadership in education	1	1		X		X	P
International journal of lifelong education	3	3		X		X	S
International journal of qualitative studies in education	1	1		X		X	K
International journal of science education	1	1	0.416		X		S
International review of education	2	2			X		S
International review of research in open and distance learning	1	1				X	S
International social science journal	2	1				X	K
Journal of employment counseling	2	1				X	P
Journal of adolescence	6	3				X	F
Journal of American college health	2	1	1.818		X		S
Journal of computer assisted learning	1	1	0.403		X	X	K
Journal of continuing education in nursing	1	1				X	S
Journal of creative behavior	4	3				X	K
Journal of curriculum studies	2	2	0.390	X	X		K
Journal of deaf studies and deaf education	3	1				X	S
Journal of Economic Education	1	1	0.200		X		P
Journal of education and work	2	2		X		X	S
Journal of education policy	1	1	0.400	X			S
Journal of educational administration	1	1		X			S

Tidskrift	Svenska Författare	Antal artiklar	Impact Factor	Ingenta	ISI	ERIC	Fokus
Journal of educational change	1	1		X			S
Journal of educational computing research	1	1			X	S	
Journal of European industrial training	1	1			X	S	
Journal of intellectual disability research	36	25	2.219		X	S	
Journal of learning disabilities	4	2	1.568		X	X	S
Journal of marriage and the family	1	1				X	S
Journal of research in science teaching	2	1	0.990		X	X	P
Journal of special education technology	1	1				X	S
Journal of visual impairment & blindness	1	1				X	S
Journal of workplace learning	3	2				X	S
Language learning	4	2		X			S
Learning and instruction	4	3	0.756	X			K
Mental retardation	2	1	0.756		X		K
Minerva	4	4	0.486		X		Ö
Multivariate behavioral research	1	1				X	K
Nurse education today	4	1				X	P
Pathways	1	1				X	Ö
Patient education and counseling	3	1				X	P
Physics education	1	1				X	S
Quality in higher education	7	6		X		X	P
Reading and writing	8	6	???	X	X		P
Research on language and social interaction	1	1				X	K
Scandinavian journal of educational research	35	23		X		X	S
School effectiveness and school improvement	1	1	0.743		X	X	S
School psychology international	1	1		X			F
Science and education	1	1		X			S
Science education	1	1	0.900		X		P
Sex roles	2	1				X	K
Studies in educational evaluation	2	1		X		X	P
Studies in higher education	1	1		X			S
Teaching and teacher education	1	1	0.368	X	X	X	S
Teaching education	2	2		X			P
TESOL quarterly	2	1	0.673		X		P
Vocational training	4	1				X	P
Work and occupation	1	1				X	S
Totalt	298	204		30	28	65	

Tidskrift	Svenska Författare	Antal artiklar	Impact Factor	Ingenta	ISI	ERIC	Fokus
Procent av tidskrift (n=98)				31	29	66	
Varav enbart i aktuell sökmaskinen (n)				15	11	46	
Procent unik inom sökmaskin				15	11	47	
K=Fokus på kunskapsobjekt							
S=Fokus på studieobjekt							
P=Fokus på profession							
F=Fokus på modervetenskap							
Ö=Oklassificerbart							

För att stimulera till diskussion om det utbildningsvetenskapliga området och dess fortsatta utveckling har Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet bett några forskare att belysa olika teman med anknytning till kommitténs uppdrag.

Professor Sverker Lindblad, Göteborgs universitet, 1:e bibliotekarie Dag Kyndel och projektadministratör Lena Larson, båda Uppsala universitet, beskriver här internationella arenor för utbildningsvetenskaper. I fokus är forskarorganisationer och deras verksamheter, internationella vetenskapliga tidskrifter och överinternationella organisationer. Författarna kartlägger vilka kategorier och distinktioner dessa arenor vilar på och hur de på olika sätt definierar utbildningsvetenskaper. Arbetet avslutas med en diskussion om olika slags internationella arenor för utbildningsvetenskaper och innebörden av detta för svensk utbildningsvetenskaplig forskning.

Vetenskapsrådet har ett nationellt ansvar för att utveckla svensk grundforskning och forskningsinformation. Målet är att Sverige ska vara en ledande forskningsnation. Vetenskapsrådet har tre huvuduppgifter: forskningsfinansiering, forskningspolitiska frågor och forskningsinformation. Vetenskapsrådet är en statlig myndighet under Utbildningsdepartementet.

